

ONDOKUZMAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN İLK SANAYİ KASABALARINDAN BİRİ
AYANCIK, SİNOP**

**Hazırlayan:
Mutlu KAYA**

**Danışman:
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Samsun, 2011

ONDOKUZMAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN İLK SANAYİ KASABALARINDAN BİRİ
AYANCIK, SİNOP**

**Hazırlayan:
Mutlu KAYA**

**Danışman:
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Samsun, 2011

KABUL VE ONAY

Mutlu KAYA tarafından hazırlanan *Türkiye'nin İlk Sanayi Kasabalarından Biri Ayancık, Sinop* başlıklı bu çalışma, .../.../2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__/__/__

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

..../08/2011

Mutlu KAYA

ÖZET

Öğrencinin Adı – Soyadı	Mutlu KAYA
Anabilim Dalı	Coğrafya
Danışmanın Adı	Prof. Dr. Cevdet YILMAZ
Tezin Adı	Türkiye'nin İlk Sanayi Kasabalarından Biri Ayancık, Sinop

Ayancık, Karadeniz coğrafi bölgesinin Batı Karadeniz Bölümünde, Sinop iline bağlı bir ilçedir. Bu araştırmada çalışma alanı Ayancık ilçe merkezi ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyetin ilk yıllarında küçük bir köy olan Ayancık'ın, şehir haline gelişinde ilçe merkezine kurulan kereste fabrikasının rolünü ortaya koymaktır.

Ayancık ilçe merkezinde kereste fabrikasının faaliyette olduğu süre boyunca (1929–1997) gelişen şehirselleşme fonksiyonları fabrikasının kapanmasıyla durağan bir döneme girmiştir. Kereste fabrikasının doğrudan ve dolaylı olarak ortaya çıkardığı istihdam imkanları ortadan kalkmıştır. İşsizlik ve geçim sıkıntısının artması ilçe dışına göçü hızlandırmıştır.

1930'lu yıllarda Ayancık, sosyal ve kültürel yaşamıyla Türkiye'nin birçok ilçe hatta il merkezinin önüne geçmiştir. Sineması, hastanesi, hayvan hastanesi, tenis kortu, spor alanları bulunan kasaba, fabrika sayesinde Türkiye'de elektriğe en erken kavuşan yörelerden de biri olmuştur.

Sonuç olarak Ayancık'ta kentsel yerleşmenin oluşumu ve gelişiminde ana etken gerisindeki geniş ve verimli ormanlara bağlı olarak kurulan kereste fabrikası olmuştur. Kereste fabrikasının kapanmasının ilçede meydana getirdiği olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için özellikle turizm sektörünün geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ayancık, Şehir, Sanayi Kasabası, Fonksiyon, Nüfus.

ABSTRACT

Öğrencinin Adı – Soyadı	Mutlu KAYA
Anabilim Dalı	Coğrafya
Danışmanın Adı	Prof. Dr. Cevdet YILMAZ
Tezin Adı	One of The First Industrial Town in Turkey Ayancık, Sinop

Ayancık is a town in the province of Sinop which is located in the Black Sea Region and the section of Western Black Sea. This research is limited with the centre of Ayancık.

The purpose of this study is to prove that, how Ayancık, a small village at the early years of republic, became a town with the effect of sawmill that was built in the town centre.

The urban functions in Ayancık town center which developed during the time the sawmill was active, later became stable with the effect of the shut down of sawmill. The employment opportunities that sawmill provided directly or indirectly later disappeared. The increase of unemployment and lack of livelihood accelerated the immigration from the town.

In 1930s the social life and cultural life in Ayancık was better than most of the towns; even most of the cities in Turkey. The town which has cinema, hospital, animal hospital, tennis court, and sports fields, was one of the centers in Turkey which meet electricity earlier with the effect of sawmill.

As a result; the main factor of the urban settlement consisted and developed in Ayancık was because of the sawmill which built with the effect of wide and rich forests. In order to get rid of the negative effects of the shut down of sawmill in the town centre, tourism must be improved.

Key Words: Ayancık, city, industry town, function, population.

ÖNSÖZ

Türkiye’de şehirlerin ortaya çıkışında kasabalar büyük rol oynamaktadır. Kasabalar 2000-10.000 aralığındaki nüfuslarıyla köy ile şehir arasında geçiş basamağını teşkil ederler. Herhangi bir kasabanın şehir haline gelmesinde bazı faktörler etkin rol oynar. Kasabaların şehir haline gelme sürecinde idari ve ticari fonksiyonlar etkili olmakla birlikte, mekansal farklılaşmayı ortaya çıkartan en önemli faktörlerden biri yerleşme yakınına kurulan sanayi tesisleridir. Bu çalışmada Ayancık’ın küçük bir kasabadan şehir haline geçişte yerleşmeye kurulan sanayi tesisinin etkileri ile fabrikanın kapanmasından sonra yerleşmede meydana gelen farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın I. Bölümünde Ayancık’ın genel fiziki coğrafya özellikleri, II. Bölümde genel beşeri coğrafya özellikleri üzerinde durulmuştur. III. Bölümde ise Ayancık ilçesinin sahip olduğu bu coğrafi özelliklerin, ilçe merkezinde bir sanayi tesisinin kuruluşuna ve bu sanayi tesisinin Ayancık’ın ekonomik gelişimine ve sosyal hayatına etkileri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan, danışmanlığımı üstlenen, beni yönlendiren Hocam Sayın Prof Dr. Cevdet YILMAZ’a, Ayancık’ta yaptığım inceleme ve çalışmalar sırasında yardımlarını esirgemeyen Ayancık Belediyesi ve Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü yetkililerine, benimle aile albümlerini paylaşan ve bana zaman ayırıp sorularımı cevaplayan, bana her konuda destek olan tüm Ayancık halkına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mutlu KAYA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
FOTOĞRAF LİSTESİ	vii
TABLO LİSTESİ	ix
HARİTA LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Sahasının Yeri.....	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Malzeme ve Metod	2
4. Önceki Çalışmalar	3
I. BÖLÜM: AYANCIK'IN GENEL COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	
1.1. Doğal Ortam Özellikleri	4
1.1.1. Jeolojik Özellikler	4
1.1.2. Yeryüzü Şekilleri	5
1.1.3. İklim	7
1.1.4. Bitki Örtüsü	8
1.1.5. Hidrografya	9
1.1.6. Toprak Özellikleri	10
1.2. Beşeri Coğrafya Özellikleri	10
1.2.1. Tarihsel Geçmiş	10
1.2.2. Nüfus Özellikleri	13
1.2.2.1. Sayım Dönemlerine Göre Nüfus	153
1.2.2.2. Nüfusun Yaş Yapısı.....	15
1.2.2.3. Nüfusun Cinsiyet Yapısı	16
1.2.2.4. Nüfusun Dağılım Özellikleri	17

1.2.2.5. Nüfusun Eğitim Durumu	18
1.2.2.6. Göç	19
1.2.3. Yerleşme Özellikleri	20
1.2.3.1. Mesken Özellikleri	25
1.2.3.2. Şehir İçi Fonksiyon Alanlarının Dağılışı	25
1.2.4. Ekonomik Faaliyetler	31
1.2.4.1. Sanayi	31
1.2.4.2. Tarım Ve Hayvancılık	32
1.2.4.3. Ticaret	33
1.2.4.4. Turizm	34
II. BÖLÜM: AYANCIK'TA KENT, KENTLEŞME VE SANAYİ İLİŞKİSİ	
2.1. Kentlerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Faktörler	36
2.2. Ayancık'ta Kentsel Gelişimin Sanayi İle İlişkisi	36
2.2.1. Ayancık Orman İşletmesi/ZİNGAL T.A.Ş.	36
2.2.2. Ayancık Kereste Fabrikası	42
2.2.3. İşletme ve Fabrikanın Ayancık Üzerine Dolaylı Etkileri	44
III. BÖLÜM: AYANCIK'TA SANAYİNİN KENT ÜZERİNE ETKİSİ	
3.1. Kentsel Gelişme Üzerine Etkisi	46
3.2. Ekonomik Yapı Üzerine Etkisi	49
3.2.1. Ulaşım	52
3.2.1.1. Sürütme Olukları ve Yolları	53
3.2.1.2. Dekovil Hattı	54
3.2.1.3. Havai Hat	56
3.2.1.4. Karayolu Taşımacılığı	58
3.2.2. Ticaret	61
3.2.3. Uzmanlaşma	62
3.2.4. Teknolojik Gelişim	64
3.2.5. Haberleşme	65
3.3. Sosyal Yapı Üzerine Etkisi	65
3.3.1. Eğitim ve Kültür Üzerine Etkisi	67
3.3.2. Sağlık Üzerine Etkisi	69

3.3.3. Giyim-Kuşam Üzerine Etkisi	71
3.3.4. Spor Üzerine Etkisi	71
3.3.5. Sanat Üzerine Etkisi.....	74
3.3.6. Mimari Üzerine Etkisi	75
3.3.7. Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Etkisi	75
3.3.7.1. Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu).....	75
3.3.7.2. Kızılay	76
3.3.7.3. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu).....	76
3.3.7.3. Ağaç-İş Sendikası	76
3.3.7.4. Halkevi	78
SONUÇ	79
ÖNERİLER	80
KAYNAKÇA	82

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. 22 Aralık 1971 tarihli Günaydın Gazetesi'nde Ayancık'ta meydana gelen kütle hareketi haberi	5
Fotoğraf 2. Ayancık ilçe merkezinin bir kısmının, üzerine yerleştiği minyatür deltadan bir görünüş.....	6
Fotoğraf 3. Ormanda kesimi yapılan tomrukların Ayancık Çayı ile taşınması	10
Fotoğraf 4. Bugünkü iskele çevresinin 1930'lu yıllardaki görünümü	21
Fotoğraf 5. Ayancık'ta yerleşimin vadi boyunca güneye doğru gelişimi.	23
Fotoğraf 6. Yalı Mahallesi'nin bir kısmının Fabrikaüstütepe'den görünüşü.....	24
Fotoğraf 7. Zingal TAŞ kuruluş çalışmaları	39
Fotoğraf 8. Dekovil hattını şehre ulaşım için kullanan köylüler.....	44
Fotoğraf 9. Koloni Mahallesi olarak da adlandırılan işçilerin kalması için yapılmış baraka ve lojmanlar	47
Fotoğraf 10. Eski ve yeni Ayancık ilçe merkezi.....	48
Fotoğraf 11. Zingal Şirketi tarafından yapılan spor alanı	48
Fotoğraf 12. Orman ve Av Dergisi'nde yayımlanan bir kunduracı reklamı.....	50
Fotoğraf 13. 1933 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında esnaf grupları.....	51
Fotoğraf 14. Ayancık Çayı ile gelen tomrukların çayın denize döküldüğü yerde yakalanıp istiflenmesi.....	52
Fotoğraf 15. Ormanda kullanılan traktörler	53
Fotoğraf 16. Ormanda atlarla tomruk taşınması	54
Fotoğraf 17. Dekovil hattı ile tomrukların fabrikaya taşınması.....	55
Fotoğraf 18. Peronda tren bekleyen köylüler.....	56
Fotoğraf 19. Havai hat ile tomruk nakli.....	57
Fotoğraf 20. Havai hat ile fabrikaya ulaşan tomruklar	58
Fotoğraf 21. Tomruk kamyonu düğüne giden köylüler	60
Fotoğraf 22. Fabrikadan kereste almak için bekleyen gemi ve vinç yardımı ile yüklenen mavnalar.....	62
Fotoğraf 23. Fabrikada ustası nezaretinde çalışan bir çırak.....	63
Fotoğraf 24. 1937'de Ayancık şehir merkezine elektrik verilmesi töreni	64
Fotoğraf 25. Fabrika içinde ulaşım için kullanılan tramvay sistemi.....	65

Fotoğraf 26. Ayancık ilçe merkezinde düzenlenen at yarışları.....	66
Fotoğraf 27. Babası Zingal Kereste Fabrikası şefi olan Burmo RİBEK'in İsmet İnönü İlkokulu kütük defterindeki kaydı.....	68
Fotoğraf 28. Ayancık İsmet İnönü İlkokulu'nda dönemine göre modern eğitim şartlarını yansıtan bir sınıf.....	69
Fotoğraf 29. Fabrika işçilerine ve halka hizmet veren dispanser.....	70
Fotoğraf 30. Fabrikaya ait dispanserin eczanesi	70
Fotoğraf 31. Halkevi açılış töreninde modern giyimli kadın ve erkekler	71
Fotoğraf 32. 1931 yılında Ayancıkspor Futbol Takımı..	72
Fotoğraf 33. 1938 yılında modern alet ve tekniklerle antrenman yapan sporcular.....	72
Fotoğraf 34. Zingal Şirketi tarafından yapılan tenis kortu.....	73
Fotoğraf 35. Maç yapmak için deniz motoru ile İnebolu'ya hareket öncesi Ayancık erkek futbol ve kız voleybol takımları	73
Fotoğraf 36. Ayancık Halkevi'nde sergilenen bir tiyatro oyunu sonrası oyuncular toplu halde	74
Fotoğraf 37. Avrupa mimari tarzına göre inşa edilmiş fabrika alanı içinde bulunan Zingal Şirketi müdüriyet binası.....	75
Fotoğraf 38. 30 Ağustos 1934 Zafer Bayramı kutlamaları sırasındanda Ayancık Uçağı halkı selamlarken	76
Fotoğraf 39. Ağaç-İş Sendikası çalışmaları	77
Fotoğraf 40. Ayancık Halkevi Binası	78

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Ayancık İstasyonuna ait meteorolojik veriler (1975 – 1994).....	7
Tablo 2. Ayancık'ta nüfusun gelişimi (1927 – 2011)	14
Tablo 3. Ayancık şehir ve kır nüfusunda cinsiyet yapısı.....	17
Tablo 4. Ayancık ilçe merkezinde nüfusun mahallelere dağılışı	18
Tablo 5. Ayancık ilçe merkezinde nüfusun eğitim durumu (2009).....	19
Tablo 6. Ayancık ilçe merkezinde fonksiyonel özelliklerine göre binaların dağılışı.....	26
Tablo 7. Ayancık ilçe merkezinde bazı yıllar inşa edilen evlerde kat sayıları	28
Tablo 8. Ayancık ilçe merkezinde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2010)	31
Tablo 9. Ayancık'ta sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışan sayısı	32
Tablo 10. Ayancık ilçe merkezinde ticarethanelerin türlerine göre dağılışı	33
Tablo 11. Türkiye'de 1923–1929 döneminde kurulan ayrıcalıklı statüye sahip yabancı şirketler.	37
Tablo 12. Zingal Şirketi'nin 1929 yılındaki ortakları ve payları	38
Tablo 13. 1945 yılına kadar fabrika tarafından inşa edilen lojman ve barakalar	47
Tablo 14. Bazı yıllarda Ayancık Kereste Fabrikası personel sayısı.....	49
Tablo 15. 1942 yılında tomruk nakliyatında kullanılan yollar ve uzunlukları	53
Tablo 16. 1987 – 2010 yılları arasında Ayancık Nakliyeciler Kooperatifi'ne kayıtlı kamyon sayıları	61
Tablo 17. Fabrikası borusunun çalma zamanları.....	67

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Ayancık Lokasyon Haritası	1
Harita 2. Romalılar Dönemi Anadolu Haritası.	11
Harita 3. Ayancık ilçe merkezinde yerleşimin tarihsel gelişimi.....	22
Harita 4. Ayancık'ta şehrsel fonksiyon alanlarının dağılışı.....	30

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Ayancık ilçesi nüfus piramidi.....	16
Grafik 2. 1970–2010 yılları arasında inşa edilen bina ve daire sayısı	27

KISALTMALAR

m: Metre

°C: Santigrad derece

mm: Milimetre

% : Yüzde

m³ : Metre küp

m² : Metre kare

km: Kilometre

Bkz.: Bakınız

ORÜS: Orman Ürünleri Sanayi

AYORSAN: Ayancık Orman Ürünleri Sanayi

YSE: Yol-Su- Elektrik Genel Müdürlüğü

THK: Türk Hava Kurumu

geçirilmesi vb. etkenler bu gelişim ve değişimi çok hızlı bir hale getirebilir. Hatta bu nedenle şehirlerin gelişmesinde etkili olan bu faktörler aynı zamanda onların fonksiyonel özelliklerini de yansıtacağından, turizm, ticaret, sanayi vb. gibi hangi dinamikler o şehre hayat vermişse artık ona göre anılırlar.

Bu çalışmanın konusu olan Ayancık, Cumhuriyetin ilk yıllarında ilçe merkezine kurulan kereste fabrikası ile o dönem için Dünyada eşine az rastlanır hızlı bir gelişme süreci yaşamıştır. Kereste fabrikası Ayancık ve çevresindeki zengin ormanları işlemek amacıyla Belçika sermayeli bir şirket olan Zingal TAŞ tarafından 1929 yılında kurulmuştur. Fabrika kurulduğunda Ayancık yaklaşık 300 haneden oluşan, sınırlı ölçüde kereste ticareti ve balıkçılık yapılan küçük bir kasaba iken kereste fabrikası ile birlikte ilçe merkezinde ekonomik, sosyal ve kültürel hayat tamamen değişmiştir. Fabrikada çalıştırılmak üzere yurtdışından uzman ve işçi getirilmiştir. Bu yabancılarla yerli halk fabrikada beraber çalışmış, çocuklar okullarda birlikte eğitim görmüş böylece önemli bir kültür alışverişi yaşanmıştır. Ayancık, kısa sürede sineması ve birçok farklı branşta faaliyete imkan veren spor alanları olan, tiyatrolar oynanan, balolar düzenlenen, insanların modaaya uygun olarak giyinmeye başladığı modern bir kasaba haline gelmiştir. Fabrikada üretilen elektriğin bir kısmının ilçe merkezine verilmesiyle Ayancık Türkiye’de en erken elektrikle tanışan yerleşmelerden biri olmuştur. Fabrikanın yarattığı istihdam imkanları sayesinde Ayancık, Türkiye’nin farklı yerlerinden nüfusu kendine çekmiştir. Ayancık, sosyal ve kültürel yapısı, hareketli ticareti ile tam bir sanayi kasabası haline gelmiştir.

Çalışmada bir sanayi kasabasının ortaya çıkışı ve getirdiği yenilikler, onu diğer şehirlerden ve gelişmelerden farklı kılan sebepler Ayancık örneğinde açıklanmaya çalışılmıştır.

3. Malzeme ve Metod

“Türkiye’nin İlk Sanayi Kasabalarından Biri: Ayancık, Sinop” adlı çalışma hazırlanırken öncelikle araştırma sahası ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Çeşitli araştırmacı (GÖKMENOĞLU 1988, ÖZDEMİR 1996, TİMOR 1999, YILMAZ 2004), kurum ve kuruluşların (Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü,

Ayancık İlçe Tarım Müdürlüğü, Ayancık Belediyesi) sahayla ilgili yapmış olduğu çalışma ve raporlar incelenerek bunlardan yararlanılmıştır. İnternet kaynakları taranmış ve canlı tanıkların bilgisinden ve aile albümlerindeki fotoğraflardan yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan haritalar netcad programı kullanılarak hazırlanmıştır.

4. Önceki Çalışmalar

Gökmenoğlu (1988); “*Sinop ve İlçeleri: Ayancık Rehberi*” isimli kitabında Ayancık hakkında tarihi bilgiler ile birlikte Cumhuriyetin ilk yıllarında ilçe merkezine kurulan yabancı sermayeli kereste fabrikasının yerleşmenin sosyo-kültürel yapısı üzerindeki etkileri anlatılmıştır.

Özdemir (1996); “*Ayancık İlçesinin Coğrafi Etüdü*” isimli doktora tezinde Ayancık ilçe merkezinin fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerini ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Timor (1999); “*Ayancık’ta Şehirsel Gelişimin Yarattığı Mekansal Değişimler*” adlı makalesinde Ayancık’ta şehrin büyümesi ve nüfusunun artmasıyla ortaya çıkan mekansal farklılıkları açıklamıştır.

Yılmaz (2004); “*Ayancık ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Tarihinde Çok Önemli Bir Kuruluş; Zingal Şirketi*” adlı makalesinde Ayancık ilçe merkezine kurulan Belçika sermayeli kereste fabrikasına Çangal ve Zindan ormanlarından hammadde taşımak için kurulan ulaşım sistemini ve bu ulaşım sistemlerinin çevre üzerindeki bir kısım etkilerini açıklamıştır.

Aydın (2006); “*Madencilik-Şehirleşme İlişkisine Farklı Bir Örnek: Balya*” isimli makalesinde Balya örneğinden yola çıkarak bir yerleşmeye kurulan madencilik tesisinin şehirsel gelişimi nasıl hızlandırdığı ve aynı tesisin yerleşmeden uzaklaştığı zaman ortaya çıkan sorunlar üzerinde durmuştur.

I. BÖLÜM: AYANCIK'IN GENEL COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. Doğal Ortam Özellikleri

1.1.1. Jeolojik Özellikler

Ayancık ilçe merkezi çevresinde jeolojik yapı, genç alüvyonlardan ve Eosen flişinden oluşan bir jeolojik yapıya sahiptir. Düzlük alanları kaplayan genç alüvyonlar pekişmemiş çakıl, kum ve killerden meydana gelmiştir. İri çakıllı ve bloklu alüvyonlardan oluşan akarsu depolarının kalınlığı Ayancık Çayı'nın Karadeniz'e döküldüğü yerde 25 m'yi aşarken akarsu kaynağına doğru gidildikçe kalınlık azalır. Kıyı boyunca da Kuvaterner plaj depoları uzanır (Özdemir, 1996:8).

Eosen yaşlı fliş formasyonları topografik olarak arızalı sahalarda ortaya çıkar. Bunlar gre, konglomera, kil, marn ve kalkerin birleşmesinden oluşmuştur. Jeolojik yapının flişten oluştuğu yerler, heyelanlı veya potansiyel heyelan sahaları olarak tehlike arz etmektedirler. Özellikle Eosen flişleri içindeki killer, yağışlı zamanlarda bünyelerine su alarak şişerler. Bu durum topografya yüzeyi ile tabakaların aynı doğrultuda olduğu yerlerde kütle hareketinin başlamasına neden olur. Bu gibi yerler, şiddetli yağışlar ve çok yüksek topografik eğim ya da stabilitesinin bozulmuş olması nedeniyle heyelana hazır durumdadır (Timor, 1999:126). İlçede bu sebeple zaman zaman kütle hareketleri meydana gelmektedir. Bunların en önemlilerinden olan 18 Aralık 1971 tarihinde meydana gelen heyelanda 5 kişi hayatını kaybetmiş, iki ev tamamen yıkılmış, 15 ev de oturulamaz hale gelmiştir (Foto 1).

Foto 1. 22 Aralık 1971 tarihli Günaydın Gazetesi'nde Ayancık'ta meydana gelen kütle hareketi haberi.

Kaynak: <http://www.sesioz.net/eski/haberler/ayesgazet1.htm>

1.1.2. Yeryüzü Şekilleri

Araştırma sahası, içinde bulunduğu Karadeniz bölgesi kıyı kuşağının genel coğrafi özelliklerini yansıtmaktadır. Karadeniz bölgesinin genel morfolojik yapısını denize paralel uzanan dağ sıraları ile bunların arasında uzanan dar vadiler oluşturmaktadır. Arazi kıyıda ya da vadi yataklarındaki küçük düzlükler dışında eğimli ve engebeli olduğu için şehir yerleşmesi bu düzlüklere ya da eğimin az olduğu yamaçlara doğru ilerlemiştir.

Ayancık ilçe merkezi, Karadeniz kıyısında, Ayancık Çayı'nın oluşturduğu dar bir vadi tabanında kurulmuştur. Akarsuyun denize döküldüğü Yalı Mahallesi ile Denizciler Mahallesi arasındaki hattın kuzeyinde minyatür bir delta oluşumu görülmektedir (Foto 2). Fakat bu kesimdeki şelf sahasının derin olması, batı kesimdeki akıntılar, akarsuyun az malzeme taşınması ve akarsuyun gerisindeki gür bitki örtüsü nedeniyle erozyonal

süreçlerin sınırlı olması vb. nedenlerle delta daha fazla gelişme imkanı bulamamıştır (Özdemir, 1996:12).

Topografya vadinin her iki tarafında birden yükselir; yükselti batıda Ayancıküstütepe’de 200 m’ye ulaşırken, Fabrikaüstütepe’de 250 m’yi geçer. Bu tepelerin güneyinde akarsuyun her iki tarafında yer alan Erkengünez ve Girmeağıl (Cevizli) çevresinde topografya yumuşar ve yerleşme vadinin nispeten genişlediği bu alanlara doğru uzanır.

Foto 2. Ayancık ilçe merkezinin bir kısmının, üzerine yerleştiği minyatür deltadan bir görünüş (Orhan ÖZGÜLBAŞ).

Karadeniz’in bu bölümünde Sinop ve Ayancık dolaylarında kıyı şeridinde yükseltinin nispeten düşük olmasına (0–300 m) rağmen, Küre (İsfendiyar) Dağları’nın doğu uzantıları 1.700 m’yi aşan dorukları ilçe merkezinin yer aldığı ince kıyı şeridinin hemen ardından yükselerek iç kısımlarla bağlantıyı zorlaştırmaktadır. Oldukça engebeli olan ve Ayancık sınırları içinde kalan bu alandaki Çangal (1.605 m) ve Zindan (1.730 m)

dağları Küre dağlarının önemli yükseltileridir; Zindan dağı aynı zamanda Sinop ilinin de en yüksek zirvesine sahiptir (Timor, 1999:126).

Karadeniz kıyılarında olduğu gibi Ayancık kıyıları da genel olarak boyuna kıyı özelliği gösterir. Ayancıküstütepe'nin kuzey yamacından itibaren kıyı boyunca Çaylıoğlu Köyü'ne kadar olan kesimlerde, aralıklı olarak yüksek falezler bulunmaktadır. Ayancık kıyılarında önemli koy ve körfezler bulunmamaktadır (Özdemir, 1996:13).

1.1.3. İklim

1975–1994 yılları arasında rasat yapılan Ayancık İstasyonu verilerine göre; yıllık ortalama sıcaklık 12,7 °C' dir. Yıllık ortalama sıcaklığın en fazla olduğu aylar 21,3 °C ile temmuz ve ağustos iken, en düşük olduğu ay 5 °C ile şubattır.

Yıllık ortalama toplam yağış miktarı 926,8 mm'dir. Yıl içerisinde yağış miktarı en fazla olan ay kasım (136,9 mm)'dir. Bu ayı aralık (113,6 mm) izlemektedir. Temmuz ise (43,9 mm) yıl içinde en düşük yağış miktarına sahip aydır. Yıllık yağış miktarlarının mevsimlere göre dağılımına bakıldığında en fazla yağışın sonbahar mevsiminde (% 34,9), en az yağışın ise yaz mevsiminde (%16,6) düştüğü görülür. Yıllık ortalama nem % 68,6'dır.

Tablo 1. Ayancık İstasyonuna ait meteorolojik veriler (1975 – 1994).

Parametre	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	5,4	5	6,9	10,4	14,3	19	21,3	21,3	18	14,2	10	7,1	12,7
Ortalama Nem (%)	69	69,6	67,9	67,6	68,9	69,5	67	68,3	69,7	70,8	68,1	67,8	68,6
Ortalama Bulutluluk	7	7	6,7	6,4	5,5	3,9	3,4	3,4	4,2	5,4	6,4	6,8	5,5
Ortalama Açık Günler Sayısı	3,8	3,3	4,3	4,2	6,2	10,2	12,2	12,5	9,8	7,7	5,1	3,9	83,2
Ortalama Bulutlu Günler Sayısı	11,3	10	11,1	12,8	14	14,5	14,1	13,3	13,3	11,7	10,1	11	147,2
Ortalama Kapalı Günler Sayısı	16	13,6	14,2	11,6	9,3	3,8	3,2	3,7	5,4	10,1	13,3	14,6	118,8
Toplam Yağış Ortalaması (mm)	108,6	65,4	57,4	48,3	54,3	45	43,9	65,3	79,4	108,7	136,9	113,6	926,8

Kaynak: DMİGM Ayancık Meteoroloji İstasyonu Yayınlanmamış Döküm Cetvelleri

Hakim rüzgar yönü güney ve güneybatıdır. Kuraklığın en fazla olduğu temmuz ayında, şiddetli esen lodos rüzgarlarının ardından yağın birkaç saatlik sağanak yağışlar sellere dönüşebilmektedir. Nitekim 1939, 1963 ve 1970 yılında yaşanan sel felaketlerinin meydana gelmesinde bu güçlü sağanaklar etkili olmuştur.

Ayancık'ta Karadeniz etkili nemli-ılıman iklim tipi hakimdir. Kışları yağışlı ve ılık, yazları nispeten sıcak ve her mevsim nemin yüksek olması iklimin genel karakteridir.

1.1.4. Bitki Örtüsü

Bitkilerin yetiştirme ve yaşama şartlarını iklim, topografya, ana materyal, toprak ve diğer canlılar etkilemektedir. Bitkiler yaşadıkları ortamlarda bu faktörlerle karşılıklı etki ve ilişki içerisinde yetişmektedir. Kurak ortamlarda su ihtiyacı az olan kurakçıl kökenli bitkiler, nemli ortamlarda ise su ihtiyacı fazla olan veya fazla su harcayan bitkiler yayılış alanı bulmaktadır (Atalay, 1997:166).

Ayancık ve çevresinde bütün yıla yayılmış yağışların ve mevsimler arası sıcaklık farkının fazla olmaması oldukça zengin ve yoğun bir bitki örtüsü bulunmasını sağlamıştır. Ayancık ve çevresinde hakim formasyonu ormanlar oluşturmaktadır. Kıyıda geniş yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlarla birlikte çalı formasyonuna ait türler bulunur. Kıyıdan yükseklerle çıkıldıkça sıcaklığın düşmesine bağlı olarak iğne yapraklı ağaçlara geçilmektedir.

Orman ve Av dergisinde yayımlanan “Çangal ve Zindan'da Bir Orman Yolculuğu” isimli makalesinde Kasaplıgil (1945:309) Ayancık ormanlarından şöyle bahsetmektedir:

“Dağlar, dereler, yalçın kayalar ve sarp yamaçlar hep ormanla bezenmiş. Her köşesi heybet taşıyan ve ruhu ürperten ormanlar... Gök kubbeye yönelmiş doruklarıyla, Tanrıya erişmek istercesine yarışan ağaçlar dalgalı bir deniz gibi dağlarda yayılmış. Heybetli orman ...”

Bu yörede eskiden beri bu verimli ve gür ormanlar en önemli ekonomik kaynaklardan biri olmuştur. Yer şekillerinin engebeli olması ve hemen kıyı gerisindeki yüksek dağlar ormanlardan elde edilen tomrukların taşınmasını güçleştirmiştir. Bu durum tarihi süreç

içinde ormanların aşırı tahrip edilmesini engellemiştir. Ayancık şehrinin gelişiminde en büyük paya sahip olan ilçe merkezindeki kereste fabrikasının kurulmasını sağlayan faktör 20. yüzyıla bakir bir şekilde ulaşan bu gür ve verimli ormanlardır.

1.1.5. Hidrografya

Ayancık'ta sıcak su kaynağı, fay kaynağı ve karstik kaynak bulunmamaktadır. Kaynak suları genel olarak senklinallere yerleşmiş akarsu vadilerinde ortaya çıkmaktadır. DSI'nin 1964 yılında yaptığı çalışma sonucu sahada 30 adet kaynak tespit edilmiştir. Bu kaynak suları genel olarak içme suyu temininde kullanılmaktadır (Özdemir, 1996:44).

İlçenin en önemli yüzey suyu Ayancık Çayı'dır. Geniş bir yatak içerisinde akan Ayancık Çayı, şehir merkezinin içinden geçerek Karadeniz'e dökülür. Kumluk çayı, İnaltı çayı, Kepez çayı, Babaçay Ayancık Çayı'nın başlıca kollarıdır. Yaklaşık 90 km uzunluğunda olan çay düzensiz akışlı olup özellikle yağışlarda geniş bir havzanın sularını toplaması nedeniyle zaman zaman suları yükselmekte ve seller meydana gelmektedir. İlçede 1939, 1963 ve 1970 yıllarında önemli seller meydana gelmiştir. Özellikle 1963 yılında meydana gelen sel birçok can ve mal kaybına sebep olurken fabrikaya tomruk taşıyan demiryolu sistemini de önemli ölçüde tahrip etmiştir.

Ayancık Çayı'nın ortalama akımı $10,2 \text{ m}^3/\text{sn}$ 'dir. Aylık ortalama akım değerlerine bakıldığında en yüksek akım mart ayındadır. En düşük akım ise eylül ayındadır. Bölge itibari ile yıl boyunca yağışlı olduğu için akarsuda her dönem su bulunur. Kış mevsiminde akarsuyun yukarı çıkırını oluşturan Çangal ve Zindan dağları üzerine yağın karlar mart ayında erir ve bu dönemde akarsuyun akımı yükselir. Ayancık Çayı'nda akımın yüksek olduğu bir taşkın dönemi ile akımın düşük olduğu bir çekik dönem bulunur (Özdemir, 1996:45).

Ayancık Çayı, taşkın dönemlerinde kaynağını aldığı zengin ormanlarla kaplı Çangal ve Zindan dağlarından elde edilen kerestenin Ayancık'a ulaştırılmasında uzun yıllar boyunca kullanılmıştır. Ormandan elde edilen tomruklar Ayancıklı kereste tüccarları tarafından sallar haline getirilerek merkeze taşınmıştır (Foto 3).

Foto 3. Ormanda kesimi yapılan tomrukların Ayancık Çayı ile taşınması (Bursa Ormancılık Müzesi, Kamuran ARDIÇ Albümü).

1.1.6. Toprak Özellikleri

Ayancık ilçe merkezinin, doğusunda ve batısında bulunan iki tepe arasında sıkışmış olması yerleşmeye uygun alanları sınırlandırmıştır. Bu nedenle tarım alanı olarak kullanılması gereken araziler yerleşmeye açılmıştır. Örnek olarak Cevizli Mahallesi ve çevresindeki düzlükler toprak kabiliyeti bakımından I. sınıf tarım arazileridir fakat yerleşim alanı olarak planlanıp uygulandığı için bu saha tarım dışı kalmıştır. Ayancık Çayı yatağı ve çevresi VIII. sınıf arazidir. Ayancıküstütepe ve çevresi ile Fabrikaüstütepe ve çevresi ise VII. sınıfa tabi olup orman arazisi niteliğindedir.

1.2. Beşeri Coğrafya Özellikleri

1.2.1. Tarihsel Geçmiş

Ayancık ve çevresindeki yerleşmenin tarihinin ne kadar eskilere uzandığı tam olarak bilinmemekle beraber, Karadeniz kıyı kesimindeki yerleşme merkezlerinin kurulmalarının MÖ 7. Yüzyıl'a dayandığı tahmin edilmektedir. Sinop Karadeniz'de sayılı doğal limanlardan biri olduğu için bir ticaret merkezi olarak tarih boyunca sürekli önemini korumuştur (Timor, 1999:128). Henry Immanuel Schmidt, Antik Coğrafya adlı

yapıtında Sinop'un, MÖ 632 ve sonrasında, Karadeniz'in en büyük ticaret kenti olduğunu belirtmektedir. Ayancık yöresi eski devirlerden itibaren çeşitli kavimlerin istilasına uğramış ve idaresi altına girmiştir. Yörede ilk yaşayanlar Akalar, Dorlar ve Paflagonyalılar'dır. Paflagonya, Kızılırmak'tan Filyos Çayı'na dek ve Çankırı'yı da içine alan bölgemizin adıdır (Harita 2). Robert Mayo, "Antik Coğrafya ve Tarih" adlı eserinde, Paflagonya'nın 10 kenti arasına İstefan¹ da (Stephane) koymuştur (Yılmaz, 2010).

Harita 2. Romalılar Dönemi Anadolu Haritası.

Kaynak : <http://0.tqn.com/d/ancienthistory/1/0/9/9/2/Reference-Map-of-Asia-Minor-under-the-Greeks-and-Romans-.jpg>

M.Ö 2. yüzyıl sonunda Roma egemenliği altına giren yöre M.S 395'te yapılan paylaşım sonunda Doğu Roma (Bizans) topraklarının içinde kalır. Ayancık ve çevresi 11. yüzyılda ilk kez Danişmentogulları'nın egemenliğine girer. Bu tarihten sonra bölgeye çok miktarda Türk yerleşir. Bölge 1204'de Anadolu Selçukluları'nın, 1259'da Pervaneogulları'nın ve 1292'de de Candarogulları'nın denetimine girmiştir. 1460 yılında Trabzon seferine giden Fatih Sultan Mehmet'in Sinop ve çevresini Osmanlı

¹ Ayancık'a bağlı Çaylıoğlu Köyü'nün eski adı.

Devleti sınırları içine katmasıyla, Ayancık çevresi Tanzimat dönemine kadar Kastamonu Vilayetine Bağlı dört kadılıktan birinin yönetim alanı içinde kalmıştır.

Ayancık çevresinde ilk iskan yeri bugünkü Ayancık ilçe merkezinin batısında, Çaylıoğlu burnu ile gerisindeki tepeler arasında küçük bir limanın kenarında bulunmaktaydı. Bu eski iskan yerinin yakınında Ayancık kuruldu. Bıjışkyan da 1817–1819 yılları arasındaki devrede Karadeniz kıyılarına yaptığı seyahatlerini anlattığı eserinde Ayancık’ın İstefan’dan dokuz mil uzakta olup limanı olmayan ve çok basit evleri olan bir yerleşme olduğuna değiniyordu (Timor, 1999:128).

Ayancık, bir ilçe merkezi olarak, İstefan’da yer alan kaymakamlığın, yerleşmeye daha uygun olmasının ve yerel grupların etkisiyle bugünkü yerine taşınmasıyla kurulmuştur. Osmanlı arşiv kayıtlarına göre Ayancık 1881’de İstefan İlçesi’nin merkezidir.² 1884’te ise Ayancık Ayandon ilçesine bağlı bucaktır. Buradan İstefan’ın ilçeliğinin bir süre için kaldırıldığı anlaşılmaktadır.³ 1893 yılına kadar farklı idari statülerde olan Ayancık 1893 yılından sonra tamamen ilçe statüsüne geçmiştir.

1893 yılına ait Kastamonu Vilayet Salnamesinde (İnan, 2005:239–240) Ayancık şöyle anlatılmaktadır:

“Ayancık Kazası’nın merkezi olan Ayancık, Sinop’a on saat mesafede Karadeniz kıyısında bulunur. Ayancık’a bağlı 131 köy bulunmaktadır. Biri Çakıllı Nahiyesi’nde olmak üzere iki hükümet konağı, otuz beş dükkan, iki han, elli dokuz cami ve mescid-i şerif, üç kahve-hane, yirmi üç çeşme, bir ibtidaî, yüz iki sıbyan mektebi, yedi su değirmeni, yirmi su hazarı, dört ahşap köprü, on altı misafir için köy odası, iki fırın, yedi kilise ve manastır ve tahminen yüz otuz iki bin iki yüz doksan üç dönüm arazi vardır. Başlıca ticareti su değirmenlerinden imal edilerek İstanbul ve diğer mahallere nakledilen külliyetli kerestedir. Ayrıca zahire ve meyve ihracatı da yapılır. Senede birer defa, üçer gün müddetlerle nisanın yirmi üçünde

² “Kastamonu’ya tabi İstefan Kazası’nın merkezi olan Ayancık’ta deniz kenarında bulunan boş arazi üzerine bina inşasına ruhsat verilmesi.” Bkz. Osmanlı Arşiv Kayıtları, 26 Ekim 1881(Tarih: 03 Zilhicce 1298 H. Dosya No: 840. Gömlek No: 67547.)

³ “Ayandon Kazası’na bağlı Ayancık Nahiyesi Rum ahalisi için bir kilise inşası.”Bkz. Osmanlı Arşiv Kayıtları, 10 Mart 1884 (Tarih 13 Cemaziyelevvel 1301. Dosya 910. Gömlek 72297.)

(Barna)⁴, Temmuzun yirmi yedisinde Ayandon, Ağustosun onbeşinde hele Aladı panayırında (Hele Aldı)⁵ panayırları kurulur ve bu panayırların ticari önemi büyüktür.”

1.2.2. Nüfus Özellikleri

1.2.2.1. Sayım Dönemlerine Göre Nüfus

Ayancık, Sinop ilinde Sinop (37.708) ve Boyabat şehirlerinden (25.952) sonra en fazla nüfusa sahip üçüncü yerleşmedir. 2011 yılında 12.346 olan ilçe merkezi nüfusu 1927’den bu yana sürekli (1940 hariç) fakat düzensiz bir artış göstermiştir (Tablo 2). Örneğin 1927–1935 arasında nüfus iki katından fazla (%119) bir artış gösterirken bir sonraki sayım dönemi olan 1940 yılında % 4,7 oranında azalmıştır. 1935–1940 yılındaki azalmayı ortaya çıkaran sebeplerden en önemlisi, bir kısım erkeğin II. Dünya Savaşı nedeniyle silahaltına alınması ve bu silahaltına alınan erkeklerin ailelerinin ilçe merkezinden köylerine dönmesidir (Timor, 1999:133). Bu tarihten günümüze kadar ilçe merkezinin nüfusu sürekli artmıştır.

İlk önemli sıçrama 1950–1955 yılları arasında yaşanmıştır. 1951 yılında Erkengünez sırtlarında kurulan Hava Radar Mevzi Komutanlığı bu artışın sebebi olarak gösterilebilir. Bu askeri birlik ortalama 80–100 yerli, 10 yabancı personel ile askerlik görevini yapan yaklaşık 100 asker barındırmıştır. Birlikte çalışan personel ve subaylar aileleri ile birlikte ilçe merkezine yapılan lojmanlarda ikamet ediyordu. Bu komutanlığa bağlı askerler, askeri personel ve aileleri şehir nüfusunda yaklaşık % 10 oranında bir artış meydana gelmesini sağlamıştır.

1960–1970 yılları arasında ise Ayancık’ta şehirsiz nüfus artışı Türkiye ortalamasının da üstüne çıkmıştır. Bu artışta en büyük pay, 1966 yılında Girmeağıl köyünün belediye sınırlarına dahil edilmesi ve 1970 yılında Ayancık Lisesi’nin açılmasıdır. Ayancık Lisesi’nin açılmasıyla lise eğitimi almak için il merkezine ya da başka illere giden nüfus Ayancık’ta kalmış ve köylerdeki bazı aileler de çocuklarının eğitimi için ilçe merkezine göç etmişlerdir. 1963 yılında yaşanan sel felaketi demiryolu hattını tahrip edince tekrar tamir edilmedi ve bölümler halinde karayolu taşımacılığına geçildi. Dekovil hattında

⁴ Günümüzde adı Ünlüce olan Ayancık’a bağlı köyün eski adı.

⁵ Helaldı ya da Hele Aldı: Günümüzde adı Güzelkent olan Türkeli ilçesine bağlı belde.

çalışan bir kısım işçi fabrikada farklı işlerle görevlendirildi. Kamyonlarıyla fabrikaya kereste taşıyan kamyoncuların bağlı olduğu nakliyeciler kooperatifinin merkezi de ilçe merkezindeydi. Kamyonculara tomruk taşıma işi bu kooperatif tarafından veriliyordu. Bu nedenlerle fabrikada görevlendirilen bir kısım dekovil hattı işçisi ile kamyonculardan bazıları işlerine daha yakın olmak için ilçe merkezine göç etmiştir.

1927’de toplam nüfus içindeki payı % 2,7 olan şehir nüfusu artarak günümüzde % 54,2 seviyesine gelerek kırsal nüfusu geride bırakmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Ayancık ilçesinde nüfusun gelişimi (1927 – 2011).

Yıllar	ŞEHİR			KIR			TOPLAM	
	Nüfus	İlçe Toplam Nüfusu İçindeki Payı (%)	Değişim Oranı (%)	Nüfus	İlçe Toplam Nüfusu İçindeki Payı (%)	Değişim Oranı (%)	Nüfus	Değişim Oranı (%)
1927	1.160	2,7	-	42.570	97,3	-	43.730	-
1935	2.541	4,9	119	48.722	95,1	14,5	51.263	17,2
1940	2.422	4,6	-4,7	49.773	95,4	2,2	52.195	1,8
1945	2.552	4,7	5,4	53.457	95,3	12,5	56.009	2,4
1950	2.560	4,2	0,3	57.738	95,8	3,1	60.298	12,8
1955	3.361	8,5	31,3	58.507	91,5	1,3	61.868	2,6
1960	3.616	8,5	7,6	38.979	91,5	-33,4	42.595	-31,2
1965	5.320	11,6	47,1	40.515	88,4	3,9	45.835	7,6
1970	6.676	14,8	25,5	38.356	85,2	-5,3	45.032	-1,8
1975	7.202	16,7	7,9	36.000	83,3	-6,1	43.202	-4,1
1980	8.257	18,7	14,6	35.927	81,3	-0,2	44.184	2,3
1985	9.534	22,5	15,5	32.898	77,5	-8,4	42.432	-4
1990	10.418	28,5	9,3	26.125	71,5	-20,6	36.543	-13,9
2000	10.919	41,9	4,8	15.128	58,1	-42,1	26.047	-28,8
2010	10.930	48,1	0,1	11.784	51,9	-22,2	22.714	-12,8
2011	12.346	54,2	12,9	10.397	45,8	-17,8	22.743	0,1

Kaynak: TÜİK

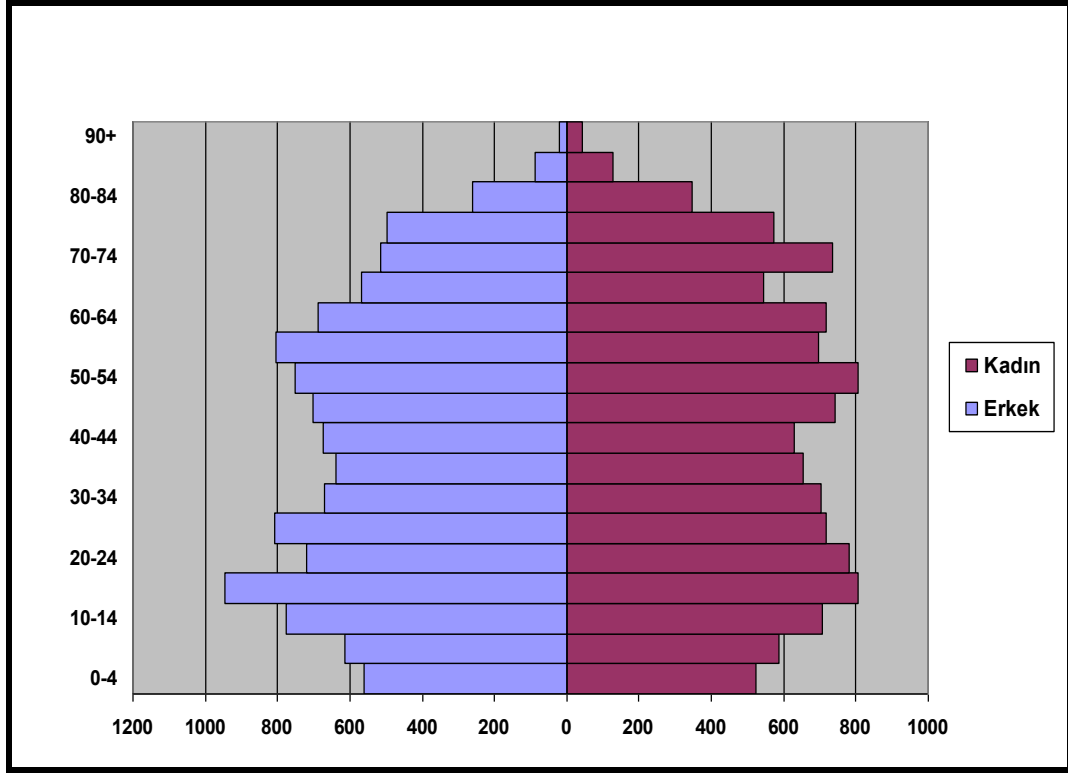
1955 yılına kadar sürekli artan kırsal nüfusu, bu tarihten sonra bazı yıllar (1965, 1980, 2011) artmış olsa da genel olarak düşüş göstermiştir. 1927 yılında 42.570 olan kırsal nüfusu 2011 yılında 10.397'ye düşmüştür (Tablo 2).

Kırsal nüfusun azalmasında 1957 yılında Türkeli, 1960 yılında da Erfelek ilçelerinin kurulması önemli rol oynamıştır. Bu ilçeler kurulurken Ayancık'a bağlı birçok köy bu ilçelerin idari sınırları içerisine alınmıştır. Bu duruma 1950'li yılların sonundan itibaren başlayan ikili anlaşmalarla başta Batı Avrupa ülkelerine olmak üzere yurtdışına işçi gönderimleri de eklenince 1960 yılında Ayancık kırsal nüfusunda yaklaşık % 33 oranında bir azalma meydana gelmiştir.

1963 selinde tahrip olan dekolon hattı terk edilip tomruklar kamyonlarla taşınmaya başlamıştır. Kamyonlar orman içi yollardan kesim alanlarına kadar gidebildiği için ormanda yükleme-boşaltma işlerinde ihtiyaç duyulan işçi sayısı azalmıştır. Tarım imkanları kısıtlı olan Ayancık'ta geçimini ormanda yevmiyeli olarak kesim, taşıma, yükleme-boşaltma gibi işlerden sağlayan köylüler iş imkanlarının azalmasıyla Ayancık ilçe merkezine yada büyük şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır.

1.2.2.2. Nüfusun Yaş Yapısı

Nüfusun herhangi bir mekanda değişen özelliklerinden biri de yaş yapısıdır. Belirli bir mekandaki nüfusun miktarı yanında, onun çeşitli yaş gruplarına göre durumu ve özellikle çalışabilir ya da faal nüfus olarak adlandırılan 15–65 yaş arasındaki nüfus miktarları, iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır (Tümerkin ve Özgüç, 2009:266). İlçede nüfusun yaş gruplarına dağılımına bakıldığında, 0–14 yaş grubu nüfusun % 16,6'sını, 15–64 yaş grubu % 68,7'sini, 65 ve üstü yaş grubu ise % 14,7'sini meydana getirmektedir (Grafik 1).

Grafik 1. Ayancık ilçesi nüfus piramidi (TÜİK, 2011).

15 yaşın altında, 65 yaşın da üstünde kalan nüfusa bağımlı nüfus adı verilir. Bu nüfusun ihtiyaçları aktif nüfus (15–64) tarafından karşılanır. Bağımlı nüfusun oranının yüksek olması çalışan nüfusun üzerindeki yükü ağırlaştırmaktadır. Çünkü az sayıda insan çalışarak, kendi ihtiyaçları dışında ekonomik bakımdan verimli olmayan büyük bir nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Arslan, 2010:19). Ayancık'ta bağımlı nüfus oranı % 31,3 'tür. Bu nüfusun çok yüksek olmaması aktif nüfus üzerine aşırı yük binmesini engellemiştir.

1.2.2.3. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Ayancık'ta büyük oranda kırsaldan Ayancık ilçe merkezine ve büyük kentlere doğru, dönem dönem de yurtdışına doğru göç akımları meydana gelmiştir. Bu göç akımları nüfusun cinsiyet yapısında değişikliklere sebep olmuştur. Şehir nüfusunun cinsiyet yapısında 1970 yılına kadar erkek üstünlüğü bulunmaktadır. 1970 yılından günümüze kadın nüfus her dönem erkek nüfustan fazladır (Tablo 3). Bunun sebebi özellikle 1965'lerden sonra tüm Türkiye'de olduğu gibi Ayancık'ta da büyük şehirlere doğru yaşanan göç ve yurtdışına işçi gönderimleridir.

Tablo 3. Ayancık şehir ve kırsal nüfusunda cinsiyet yapısı.

YILLAR	ŞEHİR NÜFUSU		KIRSAL NÜFUSU	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
1927	624	536	18.928	23.642
1935	1.465	1.076	22.898	25.824
1940	1.264	1.158	22.854	26.928
1945	1.331	1.221	25.101	28.356
1950	1.844	1.312	27.611	30.127
1955	1.947	1.414	26.598	31.909
1960	1.922	1.694	18.487	20.492
1965	3.094	2.226	18.674	21.841
1970	3.313	3.363	17.635	20.721
1975	3.565	3.637	16.780	19.220
1980	3.976	4.281	16.462	19.465
1985	4.748	4.786	13.639	19.259
1990	5.071	5.347	11.484	14.641
2000	5.377	5.542	6.971	8.157
2010	5.371	5.559	5.875	5.909
2011	6.129	6.217	5.177	5.220

Kaynak: TÜİK

Kırsal alanda ise 1927'den itibaren her dönemde kadın nüfus erkek nüfustan fazla olmuştur (Tablo 3). Kırsaldan, önce fabrika nedeniyle ilçe merkezine, daha sonra da il dışına ve yurt dışına yaşanan göçler kırsalda nüfusu erkek aleyhine çevirmiştir. İlerleyen yıllarda göç eden erkek nüfusun ailelerini de yanlarına almasıyla nüfusun cinsiyet yapısı dengelense de halen Ayancık'a bağlı 71 köyün 41'inde kadın nüfus erkekten daha fazladır. Bu durum göçün etkilerinin sürdüğünü kanıtlar niteliktedir.

1.2.2.4. Nüfusun Dağılım Özellikleri

Ayancık şehri 2011 yılı itibariyle dört mahalleye bölünmüştür. İlçe merkezinde nüfusun yaklaşık yarısı (% 44,4) en eski yerleşim birimi olan Yalı Mahallesi'nde yaşamaktadır. Geri kalanın % 29,2'si Cevizli Mahallesi'nde, % 24,9'u da Çayıçi Mahallesi'nde yaşar. Denizciler Mahallesi'nde yaşayanların toplam şehir nüfusu içindeki oranı ise sadece % 1,5'tir (Tablo 4).

Tablo 4. Ayancık şehrinde nüfusun mahallelere dağılışı.

	1990	2000	2010
<i>Cevizli Mahallesi</i>	2.183	2.982	3.601
<i>Çayıçi Mahallesi</i>	1.757	2.552	3.072
<i>Denizciler Mahallesi</i>	362	278	191
<i>Yalı Mahallesi</i>	5.208	5.407	5.482
TOPLAM	10.418	10.919	12.346

Kaynak: Ayancık Belediyesi

Şehir nüfusunun artmasına paralel olarak mahalle nüfusları da sürekli değişmektedir. Denizciler Mahallesi dışında diğer mahallelerde devamlı olarak nüfus artışı yaşanmıştır. Yerleşme alanları kısıtlı olan Denizciler Mahallesi'nde fabrikanın kapanmasıyla, fabrika lojmanlarının boşalması nüfus üzerinde olumsuz etki ortaya çıkarmış ve nüfus bu mahallede gerilemiştir. Yalı Mahallesi, ilk yerleşim alanı olduğu ve neredeyse bütün kapasitesini doldurduğu için 1990–2010 yılları arasında nüfusunda önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. En önemli artış yerleşmeye en uygun saha olan ve toplu konut inşaatlarının halen devam ettiği Cevizli Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Cevizli Mahallesi'nin şehir nüfusundaki payı 1965'te yaklaşık % 10 iken bu oran 1990'da % 21'e 2010'da da % 29,2'ye ulaşmıştır.

1.2.2.5. Nüfusun Eğitim Durumu

Ayancık ilçe merkezinde 2009 verilerine göre eğitim durumu incelendiğinde; okuma-yazma bilmeyen 561 kişi, okuma-yazma bilen 9.349 kişi, bilinmeyen 253 kişidir (TÜİK, 2009). Bu verilere göre değerlendirme yapıldığında okuma-yazma bilen nüfusun toplam nüfus içindeki payının % 91,9 olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Okuma yazma bilen nüfus içinde de en büyük pay % 34,2 ile ilkökul mezunlarıdır. Bütün yükseköğretim mezunu olanların toplam nüfus içindeki payı ise %7,4 civarındadır. Bu oranın düşük olması ilçede özellikle iş imkanlarının sınırlı olması sebebiyle üniversite mezunlarının çalışmak amacıyla ilçe dışına göç etmesi ya da mezun olduktan sonra geri dönmemesi ile ilişkilidir.

Tablo 5. Ayancık ilçe merkezinde nüfusun eğitim durumu (2009).

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Okuma yazma bilmeyen	561	5,5
Okuma yazma bilen fakat okul bitirmeyen	1.734	17,1
İlkokul Mezunu	3.479	34,2
İlköğretim Mezunu	1.299	12,8
Ortaokul ya da Dengi Okul Mezunu	446	4,4
Lise ve Dengi Okul Mezunu	1.692	16,6
Yüksekokul veya Fakülte mezunu	750	7,3
Yüksek Lisans Mezunu	12	0,1
Doktora Mezunu	7	0,06
Bilinmeyen	253	2,5
Toplam	10.233	100

Kaynak: TÜİK

1.2.2.6. Göç

Göç, bir idari sınırı geçerek yaşadığı yeri sürekli ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. Bu değişim, kıtalararası, uluslararası, bölgeler arası, kırdan kente ya da kentten kıra doğru meydana gelebilir. Göçler sonucunda nüfusun dağılımı yeniden şekillenir (Tümertekin ve Özgüç, 2009:289).

Ayancık'ta dönem dönem farklı alanlara yönelen göçler yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan kereste fabrikası ile önceleri göç akımı ilçe merkezine doğru olmuştur. Bu dönemde Ayancık ilçe merkezi sadece çevresindeki kırsaldan değil başka illerden hatta başka ülkelerden göç almıştır. Fabrikanın doğrudan ya da dolaylı ortaya çıkardığı ekonomik imkanlar Ayancık ilçe merkezini çekici hale getirmiş ve şehrin nüfusunun artmasını sağlamıştır.

Ayancık'ta kırsaldan ilçe merkezine doğru olan bu göç dalgası 1960'lı yıllardan itibaren yurtdışına, özellikle Batı Avrupa'ya yönelmiştir. İşçi göçü, beyin göçü gibi farklı şekillerde adlandırılan ülke dışı istihdam, bir ülke işgücünün belirli bir kısmının çalışmak amacıyla ülkeleri dışına çıkmasını ve orada istihdam edilmelerini ifade etmektedir. Türkiye'den giden tüm işçilerde olduğu gibi Ayancık'tan Avrupa'ya giden

bu işçilerin de öncelikli amacı geleceklerini güvence altına alacak birikimi yapıp geri dönmektir. Avrupa'daki yaşantılarına geçici gözüyle bakan gurbetçiler sosyal yaşamlarını kısıtlayarak ve şartları zorlayarak daha çok birikim yapmaya çalışmışlardır. Büyük bir kesim yerleşme düşüncesinde olmadığı için ailesini getirmemiş ve bekar olarak yaşamayı tercih etmiştir. Ancak zaman içinde göçmen işçilerin yaşam tarzında meydana gelen ekonomik, sosyal ve kültürel değişiklikler birçok gurbetçinin Avrupa'da kalıcı olmasına sebep olmuştur (Yıldırımoglu, 2005). Bu durumda olanlar ailelerini de yanlarına almaya başlayınca göç daha da hızlanmıştır.

Ayancık ve Güzelkent'te gurbetçilerin yaptıkları sanayi yatırımlarının başarısızlıkla sonuçlanması diğer gurbetçileri risksiz yatırımlar yapmaya yöneltmiştir. Yatırımlarını ev ve arsa almak suretiyle gerçekleştirmişlerdir. Gurbetçilerin bu yoğun talebi inşaat sektöründe önemli bir istihdam ortaya çıkararak az da olsa göçü azaltıcı etken olmuştur.

En yakındaki merkezlerin kabul edebileceğinden daha fazla bir nüfus söz konusu olduğunda, göç edilen bu merkezlerden de dışarı göçler artmaktadır (Arslan, 2010:21). Kırsaldan gelen bu göçmenler ilçe merkezinden göç edenlerin yerini doldurmuş ilçe nüfusu artmış fakat kır nüfusu azalmaya devam etmiştir. Özellikle fabrikanın kapatılması göçü hızlandırmış ve 1990'lı yıllara kadar kırsaldan meydana gelen göçe şehir merkezinde ikamet edenler de eklenmiştir.

1.2.3. Yerleşme Özellikleri

Ayancık şehri, iç kesimlerle Karadeniz arasında aşılması zor bir engel meydana getiren yüksek sıradağların (Kuzey Anadolu Dağları) alçaldığı bir bölgede Ayancık Çayı'nın getirip biriktirdiği alüvyonlarla oluşan yarı elips şekilli deltanın üzerinde yer almaktadır (Timor, 1999:130). Bir idari merkez olarak ortaya çıkan Ayancık şehri, art bölgesindeki zengin ormanlar ve denize bağlı faaliyetlerin gelişmesiyle büyümüştür.

Ayancık şehri doğu ve batıdan nispeten yüksek olan tepelerle kuşatılmıştır. Bu tepeler arasından denize dökülen Ayancık Çayı ilçeyi kuzey-güney yönünde ikiye böler. İlk yerleşim 1860'lı yıllarda deltanın batı kesiminde başlamıştır. Hükümet konağının ve diğer idari binaların ilk kurulduğu yer olan bugünkü Askerlik Şubesinin ve Hükümet

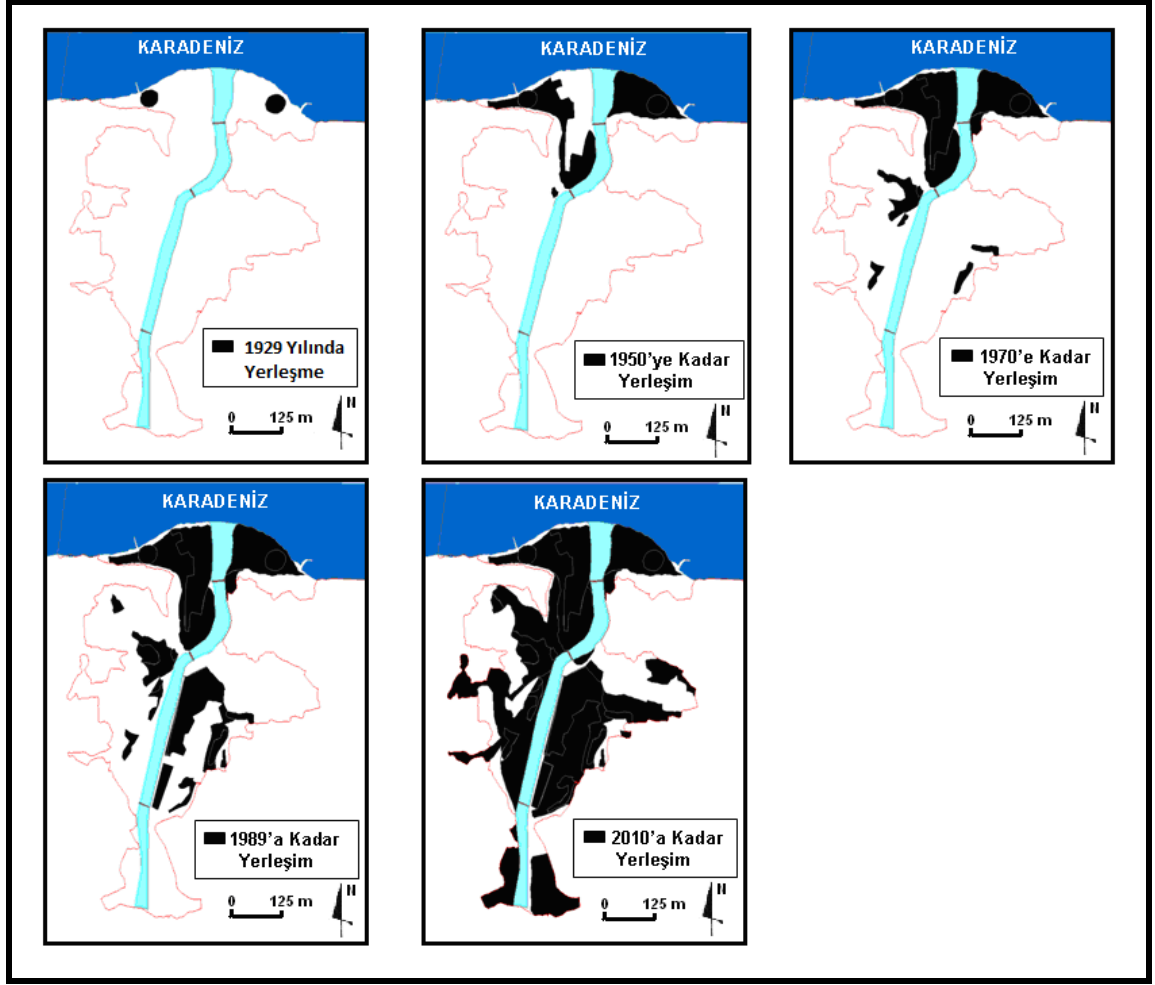
konağının bulunduğu alan şehrin ilk çekirdeğini oluşturmuştur (Foto 4). Aynı zamanda, günümüzde kereste fabrikasının bulunduğu ve Denizciler Mahallesi'nin de yer aldığı sahada eski Ayancık Köyü de ikinci bir yerleşme alanını oluşturuyordu.

Foto 4. Bugünkü iskele çevresinin 1930'lu yıllardaki görünümü (Anonim).

İlçe merkezinin yönetim ve ticaret merkezi olarak gelişen, Ayancık Çayı'nın batı kesimi, ilerleyen yıllarda güneye doğru yayılmaya başlamıştır. Çayın doğusundaki gelişme ise Cumhuriyetin ilk yıllarında bu alana kurulan kereste fabrikası ile başlamıştır. Fabrikanın üretim tesisleri çayın doğu kesimde yer alırken, fabrikaya bağlı lojman, sosyal tesis vb. alanlar batısında kalan kısımda yer almıştır. Fakat çayın doğu kesiminde zaten yerleşmeye uygun alanın dar olması ve mevcut uygun alanların büyük kısmının da fabrikanın kullanımında olması bu kesimde mekansal gelişmeyi engelleyici unsur olmuştur.

Ayancık şehri, doğu ve batıdan tepelerle kapalı bir yerleşme olduğu için yerleşmenin nüfusu arttıkça mekansal gelişim neredeyse yerleşmeye tek uygun alan olan vadinin iki yanı boyunca güney yönünde olmuştur (Harita 3).

Harita 3. Ayancık ilçe merkezinde yerleşimin tarihsel gelişimi.

Şehrin gelişmesi sonucu çevredeki kırsal yerleşmeler zamanla şehre katılarak şehrin birer mahallesini oluşturmuşlardır. Daha önce üç mahalleden oluşan Ayancık ilçe merkezinde 1966 yılında Cevizli Köyü'nün de belediye sınırları içerisine alınmasıyla mahalle sayısı dörde yükselmiştir. Yine yerleşilebilecek alan darlığı sebebiyle 1974 yılında kentin ekonomik ve sosyal gelişmesinin daha iyi sağlanabilmesi amacıyla tarım alanlarının yerleşime açılmasına izin verilmiştir. Böylece şehrsel yerleşmeler vadi tabanında yayılarak ilerlemiştir (Foto 5).

Foto 5. Ayancık'ta yerleşimin vadi boyunca güneye doğru gelişimi.

Ayancık ilçe merkezinde yerleşme dört kısımdan oluşmaktadır. Şehrin idari ve fiziki merkezi olan Yalı Mahallesi, kapalı durumda olan fabrikanın ve Ayancık Köyü'nün bulunduğu Denizciler Mahallesi, Ayancık Çayı'nın batısında yer alan Çayıçi Mahallesi ve çayın doğusunda bulunan Cevizli Mahallesi.

Artan nüfusa yeterli yerleşim alanı bulunamayışı son derece yoğun ve plansız bir şehirselleşim ortaya çıkarmıştır. Gerek şehrin ilk çekirdeğini oluşturması gerekse insanların özellikle denize yakın ikamet etmek istemeleri Yalı Mahallesi'nde büyük bir yoğunluk ortaya çıkarmıştır. Yalı Mahallesi'nde artık yeni ev yapılabilecek arsa kalmamıştır. Bu sebeple burada ancak eski evler yıkılarak yeni binalar yapılabilmektedir. Son yıllarda şehirselleşim daha çok Cevizli ve Çayıçi Mahallesi'nde meydana gelmektedir.

Fakat yerleşim güneye doğru ilerlerken şehrin ilk çekirdeğini oluşturan Yalı Mahallesi merkezi özelliğini yitirmemiştir. Bu mahallenin şehrin idari ve ticari merkezi olması bu durumda büyük önem taşımaktadır. Cevizli ve Çayıçi Mahallesi'nde oturanların bir kısmı da Yalı Mahallesi'ndeki iş alanlarında çalışmaktadır (Foto 6).

Foto 6. Yalı Mahallesi'nin bir kısmının Fabrikaüstütepe'den görünüşü.

Ayancık ilçe merkezinde bina yoğunluğu ve arsa fiyatları kıydan iç kesimlere gidildikçe düşüş göstermektedir. Şehrin batı kısmı yani Yalı Mahallesi çoğunlukla 4-5 katlı konutlardan meydana gelmiş olup, idari ve sosyal hizmet binalarının yer alması ve ticaret fonksiyonunun ön plana çıkması nedeniyle gerçek şehir görünümüne sahiptir. Ayrıca büyük beklentilerin olduğu turizm sektörüne hizmet eden otel ve eğlence merkezleri de kıyıda Yalı Mahallesi'nde toplanmıştır. Şehrin doğusunda yer alan Denizciler Mahallesi genelde 2-3 katlı binalardan meydana gelmektedir. Güneybatıda yer alan Çayıçi Mahallesi'nde ise iki farklı alan göze çarpmaktadır. Erkengünez genel olarak 2-3 katlı konutlardan oluşurken yamacın alt kısımlarında 4-5 katlı toplu konutların bulunduğu bir alana geçilmektedir. Sanayi sitesini de içine alan bu bölgenin Beşiktaş Mahallesi olarak Çayıçi Mahallesi'nden ayrılması ve şehrin beşinci mahallesi olması yolunda yasal çalışmalar yürütülmektedir. Güneyde yer alan Cevizli Mahallesi ile gerek binaların sıklığı ve gerekse de yüksekliği bakımından farklılık taşır. Toplu konut yapımının yaygın olduğu bu mahallede 4-5 katlı apartmanlar dikkat çekmektedir.

1.2.3.1. Mesken Özellikleri

Konutlar yakın çevresinin coğrafi özelliklerini en iyi yansıtan öğelerdendir. Özellikle kırsal kesimdeki konutlara bakılarak çevrenin iklimi, bitki örtüsü, jeolojik özellikleri ve ekonomik faaliyetleri hakkında fikir sahibi olunabilir.

Eski tip konutlarda yapı malzemesi seçiminde en önemli özellik, yapı malzemesinin yakın çevreden temin edilebilirliğidir. Bu nedenle Ayancık ve çevresinde eski tip konutlar üzerinde en fazla kullanılan yapı malzemesi ahşap malzemedir. Bölgede uygun iklim şartları altında gelişen gür ormanlardan kolayca elde edilen ahşap malzeme, evlerin daha ucuz inşa edilmesine imkan sağlamıştır. Yakın çevresinde birçok taş ocağı bulunması sebebiyle kolay elde edilen taşlar evlerin temel kısımlarında bolca kullanılmıştır. Bölgenin genel olarak aşırı nemli olmasından dolayı taşlar toprakla temas edilen kesime konularak ahşap malzemenin çürümesi engellenmiştir. Yeni tip konutlar genel olarak betonarme olarak inşa edilmektedir. Ahşap malzeme bu evlerin sadece iç donanımlarında kullanılmaktadır. Ormanların aşırı tahribi nedeniyle devlet tarafından korunması, kesiminin belirli şartlar dahilinde yapılması, hem ahşap malzemeye ulaşımı güçleştirmiş hem de evlerin maliyetini arttırmıştır.

Örtü malzemesi olarak genelde kiremit kullanılmıştır. Yörede yıl boyunca yağışın fazla olması ve saç örtünün yağmur esnasında çok ses çıkarması kiremit örtünün yoğun şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Bazı ahşap konutlarda örtü malzemesi olarak şistler de kullanılmıştır. Düz alanlarda genel olarak evlerin kat sayısı 4–5 iken eğimli alanlarda bu 2–3 kata düşer. Eğimli arazide eğimden kaynaklanan yükselti farkını ortadan kaldırmak için belirli bir seviyeye kadar taş örülmektedir. Tabanda bulunan bu yarım katlar genelde ahır, depo, vb. olarak kullanılır. Modern olarak inşa edilen evlerde coğrafi şartların etkilerini görmek mümkün değildir. Günümüzde inşa edilen evlerin tamamı betonarme tarzında yapılmaktadır.

1.2.3.2. Şehir İçi Fonksiyon Alanlarının Dağılışı

Şehirler, içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılayan çeşitli fonksiyonlara sahiptir. Bu fonksiyonlar şehrin içinde birbirinden farklı kısımların meydana gelmesine ve gelişmesine sebep olmaktadır. Şehirlerdeki iş yerleri, ikametgahlar ya da dinlenme

alanları gibi farklı kısımlar gelişigüzel dağılmamıştır. Şehir içindeki bu farklı kullanım alanları bize şehirdeki yaşama şartlarını yakından tanıma imkanı verir (Tolun-Denker, 1976:31–32).

Ayancık ilçe merkezinde yerleşme alanının büyük kısmını konutlar meydana getirir. Nüfusun neredeyse yarısının yaşadığı ve şehrin asıl merkezi olan Yalı Mahallesi, konut sayısının en fazla olduğu mahalledir. Aynı zamanda resmi kuruluşların ve özel işyerlerinin büyük çoğunluğu burada bulunmaktadır. Yerleşme kıyıya yaklaşıldıkça yoğunlaşmaktadır. Çayıçi Mahallesi ve Cevizli Mahallesi'ne yapılan toplu konutlar sayesinde şehir bu mahallere doğru ilerlemektedir. Fakat yine de bu mahallelerin bina yoğunluğu Yalı Mahallesi'nden daha azdır. Denizciler Mahallesi'nin büyük kısmının sanayi alanı olarak fabrika sınırları içinde kalması diğer taraftan da Fabrikaüstütepe ile sıkıştırılmış olması burada konut sayısının düşük kalmasına sebep olmuştur (Tablo 6).

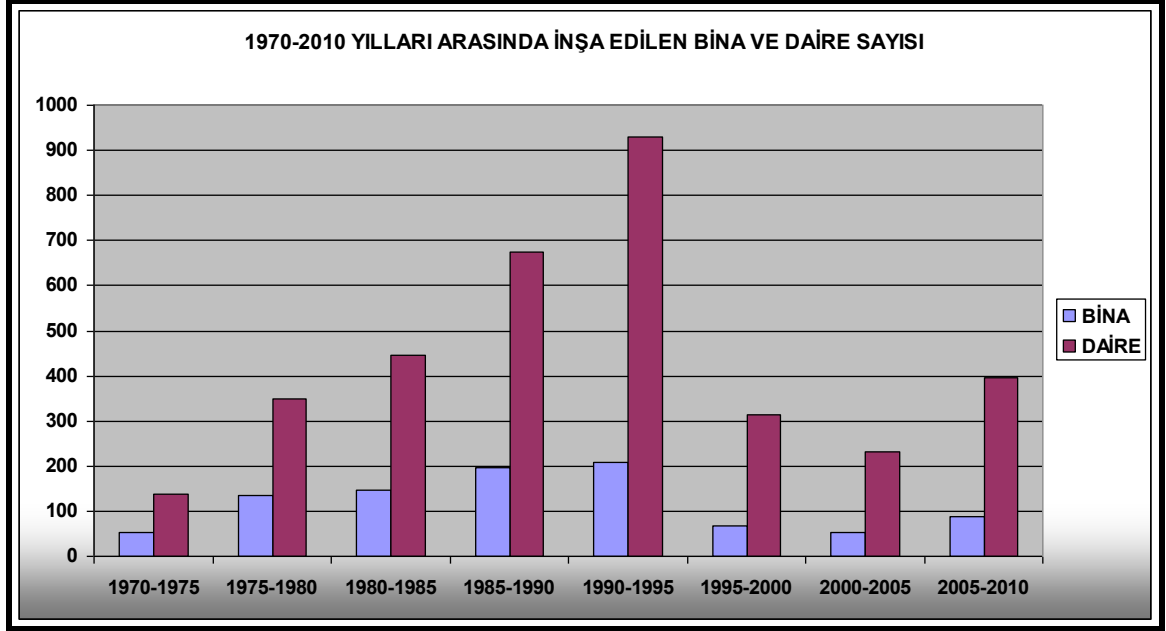
Tablo 6. Ayancık ilçe merkezinde fonksiyonel özelliklerine göre binaların dağılışı.

<i>Birim</i>	<i>Cevizli Mah.</i>	<i>Denizciler Mah.</i>	<i>Yalı Mah.</i>	<i>Çay içi Mah.</i>	<i>Toplam</i>
<i>Kamu İşyeri</i>	9	4	54	10	77
<i>Diğer</i>	15	4	22	13	54
<i>İnşaat</i>	36	1	30	11	78
<i>Özel İşyeri</i>	106	17	317	40	480
<i>Arsa</i>	447	13	108	176	744
<i>Bina</i>	592	85	1.220	620	2.517
<i>Daire Sayısı</i>	2.400	140	3.951	1.981	8.472
<i>İmara Açılan Arsalar</i>	-	-	3	-	3
<i>Yazlık / Mevsimlik</i>	-	-	2	2	4

Kaynak: TÜİK

Şehirde bulunan binaların büyük çoğunluğunu betonarme binalar oluşturmaktadır. Çok az yer kaplayan eski ahşap binalar da tek tek yıkılarak yerlerine çok katlı betonarme binalar yapılmaktadır. Gurbetçilerin özellikle 1970'li yıllarda yoğunluk kazanan inşaat sektörüne yaptıkları yatırımlar bina sayısının artmasında önemli rol oynamıştır. 1970–

2010 yıllarında Ayancık ilçe merkezinde ruhsat verilen ev sayılarına bakıldığında 1995 yılına kadar ruhsat verilen bina sayısının devamlı arttığı görülmektedir (Grafik 2).

Grafik 2. 1970–2010 yılları arasında Ayancık ilçe merkezinde inşa edilen bina ve daire sayısı (Ayancık Belediyesi).

1995 yılından sonra inşa edilen bina sayıları azalmış fakat binalardaki kat sayıları artmıştır. Gurbetçilerin inşaat sektörüne yoğun talebi arsa ve ev fiyatlarının hızla artmasına neden olmuştur. İşte bu hızlı fiyat artışı evlerin de çok katlı yapılma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bazı yıllarda yapılmış evlerde kat sayılarına bakıldığında; 1978 yılında ya da 1985 yılında evlerde hiç 6 katlı bina yokken 2010 yılında yapılan bütün binaların 5 ve 6 katlı olduğu görülmektedir (Tablo 7). Bu durumun sebebi olarak ev yapılabilecek arsaların azalması sonucunda arsa fiyatlarının aşırı yükselmesi gösterilebilir.

Tablo 7. Ayancık ilçe merkezinde bazı yıllar inşa edilen evlerde kat sayıları.

Yıl	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	4 Katlı	5 Katlı	6 Katlı
1978	6	25	7	5	2	-
1979	4	18	9	7	2	-
1985	-	2	2	5	4	-
1995	-	-	5	1	8	6
2000	-	1	2	1	3	2
2005	-	1	1	3	6	5
2010	-	-	-	-	4	8

Kaynak: Ayancık Belediyesi

Ayancık ilçe merkezinde küçük ve orta büyüklükteki şehirlerin ana özelliklerinden biri olan konut ve işyerlerinin birlikte bulunduğu binalar genellikle Köprübaşı Caddesi ve ona bağlanan ikinci derecedeki ana yollar üzerinde yer alır. Bu binaların alt katlarında çeşitli işyerleri yer alırken üst katları konut olarak kullanılmaktadır.

Ticarethaneler çoğunlukla çok katlı yapıların bulunduğu Köprübaşı Caddesi ile Cumhuriyet Meydanı çevresindeki binaların birinci katları ile yine meydanın çevresindeki çok katlı iş hanı ve pasajlarda yer alırlar (Harita 4).

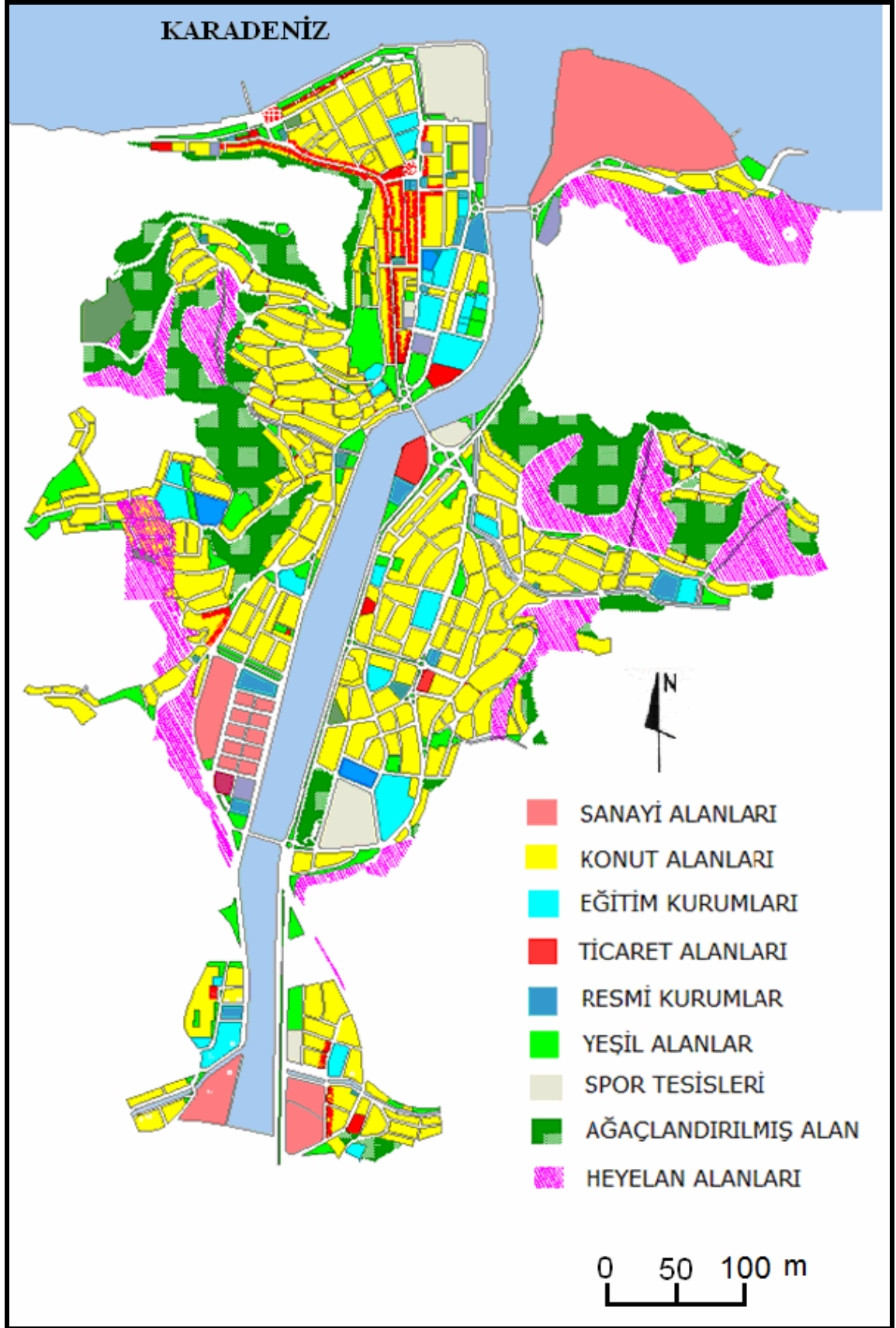
Güneyden Kastamonu yönünden gelerek doğudan Sinop'a devam eden yol, çevre yerleşmelerle bağlantıyı sağladığı için en önemli karayolu niteliğindedir. Ayancık Çayı'nın doğusundan geçen bu karayolu, bir köprü ile şehre bağlanmaktadır. Şehirlerarası yolcu taşıyan firmaların terminalleri daha önceleri Cumhuriyet Meydanı ve Köprübaşı Caddesi üzerinde farklı noktalarda yer alırken, 1990'ta şehre girişte Köprübaşı mevkiinde inşa edilen otopark tüm bu kullanışları bir araya toplamıştır.

Sanayi alanları şehrin doğu ve güneyinde yoğunlaşmıştır. Sanayi merkezlerini Denizciler Mahallesi'nde kereste fabrikasının bulunduğu alan ile Çayıçi Mahallesi'nde kurulu bulunan küçük sanayi sitesi meydana getirir (Harita 4).

Turizm tesisleri şehrin kıyı kesiminde yoğunlaşmıştır. Pansiyon, eğlenme ve dinlenme alanları denize paralel şekilde bir araya toplanmıştır.

Günümüzde hangi büyüklükte olursa olsun tüm yerleşmelerde yeşil alana olan ihtiyaç artmasına rağmen birçok yerleşmede diğer kullanışların rekabeti karşısında yeşil alanlar giderek azalmaktadır. Ayancık ilçe merkezinde yeşil alanlar yeterli olmaktan uzaktır. Mahalle aralarında yer alan birkaç küçük yeşil alan dışında sahil boyunca uzanan park ve çay bahçeleri (yaz ayları ile kısıtlı olarak) yerleşmenin tek rekreasyon alanlarıdır. Ancak, yerleşmeyi çevreleyen yemyeşil ormanlar ve bu ormanlar içinde kısa sürede ve kolaylıkla erişebilen piknik ve mesire alanları halkın ihtiyacını önemli ölçüde gidermektedir. Ayrıca yakın zamanda tamamlanacak olan kent ormanı bu açığı kapatabilecek önemli çalışmalardandır.

Şehirselleşmede katkısı olan eğitim kurumları ile sosyal-kültürel tesisler ise genelde Cumhuriyet Caddesi'ne açılan cadde ve sokaklar üzerinde yer almaktadırlar (Harita 4).

Harita 4. Ayancık'ta şehirsal fonksiyon alanlarının dağılışı.

1.2.4. Ekonomik Faaliyetler

İlçede ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde orman ürünleri sanayi önemli rol oynamıştır. Uzun yıllar boyunca hakim istihdam alanı olan orman ürünleri sanayi ilçe merkezindeki kereste fabrikasının kapanmasıyla önemini yitirmiştir. Ayancık ve çevresinde engebeli yüzey şekilleri ve fazla eğim tarımsal faaliyetlerin ticari olarak yapılmasına engel olmuştur. Günümüzde genel olarak nüfusun büyük kısmı hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Ayancık ilçe merkezinde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2010).

Faaliyet Kolları	Çalışan Sayısı	Yüzde(%)
Elektrik, gaz ve su	16	0,6
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	102	4,3
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	984	40,3
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	459	18,7
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	200	8,2
Tarım ve hayvancılık	223	9,2
İmalat sanayi	318	12,9
İnşaat	142	5,8
İyi tanımlanmamış faaliyetler	3	0,1
Toplam	2.447	100

Kaynak: TÜİK

1.2.4.1. Sanayi

Ayancık Türkiye'nin ilk sanayi kasabalarındandır. İlçede orman sanayi büyük önem taşımaktadır. 1926 yılında ormanları işletme hakkını alan ZİNGAL TAŞ (Zindan ve Çangal Ormanları TAŞ) tarafından ilçe merkezine kurulan kereste fabrikası kapanana dek en önemli istihdam alanı olmuştur. Türkiye'de orman sanayisinin başlangıcı kabul edilen Zingal ünü yurtdışına ulaşan bir tesistir. Fabrikada yerli ve yabancı yüzlerce personel çalıştırılmıştır. Yabancı sermaye ile kurulan bu kereste fabrikası 1945 yılında devletleştirilmiş, 1996 yılında özelleştirilmiş ve 1997 yılında da kapatılmıştır.⁶ Bu tesisin kapanmasıyla ilçede sanayi fonksiyonu önemini kaybetmiştir. Halen şehir merkezinde özel sektöre ait bir kereste fabrikası (Tacıroğlu Orman Ürünleri Sanayi) bulunmaktadır. Fakat bu fabrika gerek gelişmiş teknoloji sebebiyle daha az insan

⁶ Fabrika ve fabrikanın şehir üzerindeki etkileri II. ve III. Bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

gücüne ihtiyaç duyulması gerekse kapasitesinin çok fazla olmaması nedeniyle az işçi çalıştırmaktadır. Ayancık'ta orman ürünleri alanında faaliyet yürüten bir diğer tesis de Ders Araçları Üretim Atölyesidir. Fakat bu tesisin de kapasitesi düşüktür (Tablo 9).

Tablo 9. Ayancık'ta sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışan sayısı.

<i>Sanayi Tesisleri</i>	<i>Çalışan Sayısı</i>
<i>Küçük Sanayi Sitesi</i>	<i>123</i>
<i>Ders Araçları Üretim</i>	<i>7</i>
<i>Tacıroğlu Orman Ürünleri Sanayi</i>	<i>60</i>
<i>Soylu Tekstil</i>	<i>28</i>
<i>Üstün Tekstil</i>	<i>45</i>
<i>Toplam</i>	<i>263</i>

Kaynak: Ayancık Belediyesi

Çayıçi Mahallesi'nde genellikle otomobil tamiri üzerine uzmanlaşmış işyerlerinin bulunduğu bir küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Ayrıca ilçe merkezinde iki küçük tekstil atölyesi faaliyet göstermektedir. Bunlar Cevizli Mahallesi'nde faaliyet gösteren Soylu Tekstil ile Çayıçi Mahallesi'nde faaliyet gösteren Üstün Tekstildir.

1.2.4.2. Tarım Ve Hayvancılık

İlçe arazisinin % 71,86 gibi büyük bir kısmı tarım dışı arazidir. Tarım arazisi olarak tanımlanan ve ilçe arazisinin sadece % 28,14'lük kısmından ibaret olan araziler de, büyük oranda eğimlidir. İlçe merkezinde bulunan Cevizli Mahallesi gibi tarıma uygun araziler de yerleşmeye açıldığı için burada tarım yapma imkanı kalmamıştır. Vadi tabanındaki küçük düzlükler ise arazinin küçük bir bölümünü teşkil eder. Bu sebeple Ayancık'ta büyük tarım işletmelerine rastlamak mümkün değildir.

Ayancık, Karadeniz kıyısında yer almasına rağmen balıkçılık önemli bir ekonomik faaliyet değildir. Kıyıların dik ve falezli olması, denizin güvensiz olması, kıyıların girintili çıkıntılı olmaması ve sığınaklardan mahrum olması balıkçılığın gelişmesini engelleyen nedenlerdendir. Alçak kıyı özelliğine sahip olan ve Ayancık Çayı'nın getirdiği alüvyonlarla şelf sahasının nispeten genişlediği Ayancık ilçe merkezinin kurulduğu kesim balık türlerinin barınması için uygun ortamlar oluştursa da aşırı ve

düzensiz avlanma, özellikle dinamit ve trollerle yapılan avlanmalar balık yuvalarının dağılmasına sebep olmaktadır. İlçede bugün sadece 40 civarında aile balıkçılıkla uğraşmakta ve geçimini bu yolla temin etmektedir.

İlçe kırsalında önceden beri en önemli ekonomik faaliyet ormancılık olmuştur. İlçe merkezine kurulu fabrikaya hammadde üretimi için ormandan ağacın kesilmesinden başlayarak, taşınması, yüklenmesi, boşaltılması, araç-makine bakımı, vb. birçok iş kolunda Ayancık kırsalında yaşayanlar çalışma imkanı bulmuşlardır.

Orman ve Av Dergisinde yayımlanan “Zingal ormanlarında ve kereste fabrikasında tetkikler” isimli makalede Kutlutan (1938:245) Ayancık’ta ormancılıkla uğraşan köylülerden şöyle bahsediyor:

“Zingal ormanlarında çalışan kesim ve nakliye ameleleri bu işte pişmiş ve güzel yetişmiştir. Ellerindeki sapenleri⁷ mükemmelen ve hemahenk kullanıyorlar. Üç amele en büyük cüsseli tomrukları kolaylıkla ve süratle yuvarlıyorlar.”

1.2.4.3. Ticaret

Ticaret alanları genel olarak Yalı Mahallesi’nde yoğunlaşmıştır. Diğer birçok küçük şehirde olduğu gibi Ayancık’ta da genel olarak günlük ihtiyaçları karşılayan ve perakende ticarete yönelik alanlar çoğunluktadır (Tablo 10).

Tablo 10. Ayancık ilçe merkezinde ticarethanelerin türlerine göre dağılışı.

<i>Faaliyetin Türü</i>	<i>İşyeri Sayısı</i>
<i>Gıda Maddesi Satışı</i>	140
<i>Büro ve Mesleki Hizmetler</i>	92
<i>Diğer Perakende Ticaret</i>	98
<i>Eğlence Konaklama</i>	68
<i>Bankalar</i>	4
<i>Depo</i>	34
<i>Toplam</i>	436

Kaynak: Ayancık Belediyesi

⁷ Orman işçilerinin tomrukları hareket ettirebilmek için kullandıkları, ucunda sivri çengel bulunan saplı alet;sapın.

İlçe merkezinde bir pazaryeri bulunmaktadır. Yalı Mahallesi'nde Ayancık Çayı kıyısında kurulan halk pazarı, pazartesi ve cuma günleri hizmet vermektedir. Bu pazarlar yoğun ilgi ile karşılanmakta çevre köylerden gelen tarımsal ürünler bizzat köylüler tarafından satışa sunulmaktadır. Bu ürünleri pazara getiren çiftçilerin büyük kısmının arazi toplamı 10 dekarın altındadır. Zaten kısıtlı olan tarıma uygun arazilerin büyük kısmı eğimlidir. Tarım arazilerinin eğimli olması ve işletmelerin küçük olması ilçede makineli tarım imkanlarını kısıtlamaktadır. Bu yüzden tarımda ilkel tarım yöntemleri daha fazla kullanılmaktadır. Durum böyle olunca çiftçiler daha çok pazarlarda satabilecekleri taze sebze ve meyve üretimine ağırlık vermektedir. Diğer taraftan tarımın gelişmemiş olması ilçede tarımsal ilaç kullanımını düşürdüğü için arıcılık gelişmiştir. İlçede 3500 kovan arıdan 2010 yılında ortalama 35 ton bal elde edilmiştir. Tarımsal ilaç kullanımının düşük olması üretilen balları daha değerli hale getirmektedir. Ürettikleri sebze, meyve, bal, vb. tarımsal ürünleri halk pazarında satan köylüler elde ettikleri gelirle kendi ihtiyaçlarını karşılarlar. Böylece pazar kurulan günlerde şehir merkezinde büyük ticari hareketlilik meydana gelir.

İlçe merkezinde geleneksel olarak her yıl eylül ayında kurulan panayır ilçede ticari hayata önemli bir canlılık getirir. Panayırlarda yılın büyük bölümünde kullanılacak malzemeler temin edildiği için bir hafta gibi kısa bir dönemde çok fazla satış yapılmaktadır. Bu nedenle panayırlara yakın ve uzak çevreden gelen esnaflar da katılmaktadır. Okul alışverişi, uzun süre saklanabilecek gıda (patates, soğan, vb.) maddeleri, giysi ihtiyacı hep panayırdan karşılanır.

1.2.4.4. Turizm

Ayancık'ta turizm, gerek halk gerekse yerel yönetim tarafından büyük beklentilerin olduğu bir sektördür. Fakat ilçede önemli sayılabilecek turizm tesisi yoktur. İlçede 4 otel 2 pansiyon bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Ayancık Öğretmenevi de bu sektöre katkı sağlamaktadır.

Mağara turizmi açısından önem taşıyan İnaltı Mağarası, orman içinde kereste nakli için inşa edilen eski havuz sisteminin verdiği ilhamla meydana getirilmiş yapay bir göl olan Akgöl gibi tanınmış çekiciliklerin yanında, kıyı turizmi açısından önemli birçok küçük koy ve plaj bulunmaktadır. Bunlara ek olarak yerleşme çevresindeki ormanlarda trekking için uygun birçok parkur bulunmaktadır. Bu alanlarda her mevsim trekking yapılabilir. Fotoğrafçılıkla ilgilenenler için yaz döneminde Ayancık'ta güneşin doğuşu ve batışı eşsiz manzaralar oluşturmaktadır. Ayrıca zengin ormanlarla kaplı yöre yayla turizmine elverişli olduğu gibi yaban hayatı bakımından da oldukça zengindir.

Ayancık'ta turizm sektörünün önemli ihtiyaçlarından biri de tesisleşmedir. Bu anlamda Çangal ormanlarından tomruk nakletmek için kullanılan dekovil hattının da geçtiği kanyonda bulunan orman idaresine ait terk edilmiş barakalar ve işletme lojman ve binaları turizm tesisi olarak kullanılabilir. Ayrıca ilçe merkezinde özellikle gurbetçilere ait boş daire ve binalar turizm amacıyla pansiyona dönüştürülebilir. Yörede yoğun şekilde kırdan kente göç yaşanmıştır. Birçok köyde evlerin büyük kısmı kullanılmamaktadır. Bu köylerde eko-turizm uygulamaları yapılabilir. Bunların dışında eğer gerekli tesisler oluşturulabilirse Ayancık çevresindeki orman sahaları spor kulüplerinin sezon hazırlıkları için çekici hale getirilebilir. Ayancık ve yakın çevresi futbol, yüzme, koşu, vb. spor branşları için uygun doğal koşullara sahiptir.

II. BÖLÜM: AYANCIK'TA KENT, KENTLEŞME VE SANAYİ İLİŞKİSİ

2.1. Kentlerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Faktörler

Kentlerin kurulması ve gelişiminde, fiziki ve beşeri faktörler önemli rol oynar. Fiziki faktörler, ortaya çıkardıkları doğal şartlar ile kentin gelişimine ortam hazırlarken, beşeri faktörler de bu sahayı işleyerek ve biçimlendirerek etkide bulunur (Özdemir ve Günay, 2005:129).

Kırsal alanlarda yer alan yerleşmeler çeşitli fonksiyonlar sonucu şehirselleşmiş özellikler kazanmıştır. Ana ulaşım yolları üzerinde bulunması, sanayi tesislerinin kurulması, askeri fonksiyonların gelmesi vb. faktörlerin ortaya çıkması bu yerleşmelerin nüfuslarının artmasını ve şehirselleşmiş özellikler kazanmalarını sağlamıştır. Bunların bir kısmı çok yavaş olan gelişme süreçleri içinde şehir olurken, kimileri türlü sanayi etkinlikleri sonucunda hızlı bir gelişme ile kısa sürede şehir olmuşlardır. Konya Ereğli, 1927–1980 arasında buraya dokuma fabrikası kurulmasıyla 8 kat, Karadeniz Ereğli demir-çelik fabrikası kurulunca 10 kat büyümüştür. Bugün nüfusu yüz bini aşmış olan bazı şehirlerimiz Cumhuriyet kurulurken birer köydüler. Kırıkkale, Batman, Karabük buna en güzel örneklerdir. Kırıkkale'ye MKE fabrikalarının açılmasıyla 1935'de 4600 olan nüfus miktarı 1980'de 180 bine yükselmiştir (Karadeniz, 2006:28).

Sanayi fonksiyonu sayesinde hızlı bir şehirselleşmiş gelişim yaşayan yerleşmelerden biri de Ayancık'tır. 1920'li yıllarda kereste ticareti ve balıkçılık yapılan küçük bir köy olan Ayancık, kereste fabrikasının kurulması ile buhar, elektrik gibi organik olmayan enerjinin sanayi ve tarımsal üretime, ulaşım ve haberleşmeye uygulandığı, nüfus birikiminin ve örgütlenme imkanlarının mevcut olduğu sanayi şehirlerinin özelliklerini kazanmaya başlamıştır (Kıray, 2000:16-17).

2.2. Ayancık'ta Kentsel Gelişimin Sanayi İle İlişkisi

2.2.1. Ayancık Orman İşletmesi/ZİNGAL T.A.Ş.

17 Şubat 1923'te toplanan ve 4 Mart 1923 tarihine kadar devam eden I. İzmir İktisat Kongresinde tarım, ormancılık, madencilik, gümrükler, tekel, ticaret, sanayi vb.

konularda bir dizi karar alınmıştır. Bu kongreden çıkan sonuçlardan biri de ulusal burjuvazinin oluşturulabilmesi için yerli ve yabancı sermayeye olanak ve kolaylıklar sağlanmasıdır. Kongreyi takip eden yıllarda yabancı ortaklı şirketler ülkemizde yatırımlar yapmaya başlamıştır (Tablo 11).

Tablo 11. Türkiye’de 1923–1929 döneminde kurulan ayrıcalıklı statüye sahip yabancı şirketler.

Şirket Adı	Ülke	Yıl
<i>İstanbul Seydi Köy Gaz ve Elektrik Şirketi</i>	<i>Belçika</i>	<i>1924</i>
<i>İzmir Telefon Şirketi</i>	<i>İsveç</i>	<i>1925</i>
<i>İzmir Elektrik ve Tramvay Şirketi</i>	<i>Belçika</i>	<i>1925</i>
<i>Zingal Ormancılık Şirketi</i>	<i>Belçika</i>	<i>1926</i>
<i>Güney Anadolu Manganez Mad. Şti.</i>	<i>Almanya</i>	<i>1927</i>
<i>Kireçlik Krom Mad. Şirketi</i>	<i>Fransa</i>	<i>1928</i>
<i>Adana Elektrik Şirketi</i>	<i>Almanya</i>	<i>1928</i>
<i>Ankara Elektrik ve Gaz Şti.</i>	<i>İngiltere</i>	<i>1928</i>
<i>Fethiye Simli-Kurşun Mad.</i>	<i>Fransa</i>	<i>1928</i>
<i>Ford Şirketi</i>	<i>ABD</i>	<i>1929</i>
<i>Kömür Madencilik Şti.</i>	<i>Fransa</i>	<i>1929</i>

Kaynak: (YAVAN, 2006:34)

Yatırım yapılan alanlardan biri de orman sanayidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ormancılık, 1870 yılında çıkarılan Orman Nizamnamesine göre sürdürülmekte, belirli büyüklükteki bir orman sözleşme yapılarak özel kişiler tarafından işletilmekteydi. Bu işletmeler kısa ve uzun vadeli sözleşmeler şeklinde gerçekleşmekteydi. Kısa vadeli sözleşmeler Başmüdürlükler, uzun vadeli sözleşmeler ise merkez tarafından yapılmaktaydı. Teşvik-i Sanayi Kanunu ve sözleşmeli orman işletme yöntemiyle birlikte fabrikasyon biçiminde kereste endüstrisi 1923’ten itibaren sürekli olarak gelişmiş ve yüksek kapasiteli fabrikalar kurulmuştur. 1923–1938 döneminde çeşitli boyutlarda 32 kereste fabrikası kurulmuştur (Çağlar, 1979:178).

12 Haziran 1926’da yapılan anlaşma çerçevesinde 1929 yılında Ayancık ilçe merkezinde kurulan kısaca **ZİNGAL** olarak anılan “Zindan ve Çangal Ormanları

Anonim Şirketi” bunların en önemlilerinden biridir. Merkezi İstanbul olarak kurulan şirketin kurucuları Çangal ve Zindan ormanlarını işletme ayrıcalığına sahip bulunan “Türkiye Kibrit İhisarı T.A.Ş.” ile Türkiye İş Bankası ve merkezi Brüksel’de bulunan “Ozin-Allu Metier de Flandre” şirkettir. Şirketin sermayesi 1.500.000TL’dir (Ökçün, 1997:47).

Tablo 12. Zingal Şirketi’nin 1929 yılındaki ortakları ve payları.

<i>Yatırım Yapan</i>	<i>Temsilcinin Adı</i>	<i>Pay</i>
<i>Société Anonyme Pour La Participation Aux Industries Du Bois</i>	<i>Tevfik Ali Bey</i>	7.000
<i>Société Forestiere Belge</i>	<i>Jean Borginon</i>	4.300
<i>S.A. Pour l’ Industrie Du Bois Contreplaqu</i>	<i>Asım Süreyya Bey</i>	4.000
<i>Co Congolaise Pour l’Industrie Du Bois Et Du Heudle Au Congo</i>	<i>Cevat Cemal Bey</i>	4.000
<i>Monsieur Désiré de Bodt</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Robert de Bodt</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Terman Teirlinck</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Monsieur Joseph Deschepper</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Jean Massoux</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Monsieur Paul Phillipart</i>	<i>Yunus Nadi Bey</i>	800
<i>Victor Beausillon</i>	<i>Pomi</i>	800
<i>Monsieur Paul Beausillon</i>	<i>Pomi</i>	800
<i>Jean Borginon</i>	<i>Pomi</i>	800
<i>Patric Deschepper</i>	<i>Kendisi</i>	800
<i>Société Industrielle et Financière Belge</i>	<i>Hamit Bey</i>	400
<i>Ali Rona Bey</i>	<i>Kendisi</i>	100
<i>Ahmet Hamdi Bey</i>	<i>Kendisi</i>	100
TOPLAM		27.900

Kaynak: (Çağlar, 1979:179)

Zingal Şirketi, Zindan ve Çangal ormanlarını 50 yıl boyunca işletme hakkını aldıktan sonra bu ormanlardan üreteceği tomrukları işlemek üzere Ayancık ilçe merkezine bir kereste fabrikası kurar (Foto 7). Fabrika o günün ölçülerine göre çok büyük kapasitede ve modernidir. Ayancık Çayı sınırlı ölçüde de olsa tomruk taşımaya olanak sağlamaktadır. Fabrikada üretilen kereste ise ağırlıklı olarak deniz yoluyla taşınacaktır. Yaklaşık 45.000–48.000 hektar orman şirket işletmesine verilmiştir. İşin başına Mösyö Edgar Kayzer getirilir. Bu kişi Avusturya’nın Karpat Silsilesi

ormanlarında uzun süredir uygulamalı ve teorik olarak çalışmaktadır ve Çekoslovakya vatandaşıdır. Avrupa’da ünlüdür (Demirtaş, 2010:149).

Foto 7. Zingal TAŞ kuruluş çalışmaları (Turan GÖKMENOĞLU Albümü).

Fabrikada üretilen kerestenin kolayca deniz yoluyla taşınabilmesi için fabrikanın kurulduğu Ayancık Çayı’nın doğusunda kalan kesime şirket tarafından küçük bir iskele ile 60 m uzunluğunda bir vinç kurulmuş ve bu vinç vasıtası ile yükleme ve boşaltma işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Zingal devletleştirildikten sonra fabrikada idarecilik yapan Orman Yüksek Mühendisi Yalçın EREN (2005:7–8) Orman Ürünleri Sanayi ile ilgili makalesinde Zingal’den şöyle bahsediyor:

“ ...Bir mukayese yapmak gerekirse 1900 yılından itibaren kurulan orman ürünleri tesisleri küçük kapasiteli belki de günümüzdeki atölyeler seviyesinde idiler. Çok az sayıda tesis yılda 20.000–25.000 m³ tomruk işleyebiliyorlardı. Halbuki Ayancık’ta kurulan bu tesis devletleştirildiği 1945 yılına kadar bazı yıllarda 300.000 m³’e varan üretim yapmıştır. ...9 adet lokomotif ve yüzlerce vagon ile zaman zaman günde 1.000 m³’e yakın mal indiriyordu. ...Fabrika içinde üretimin ihtiyacı olan mekanik ve elektrik enerjisi üretmek için 4 adet 500 HP güçte WOLF marka lokomobil kuruyor. Bu buhar motorları üretim artıklarını yakarak çalışıyorlar. Yani tesis kendi enerjisini kendisi üretiyor...Tesis 1945 yılına kadar çoğu zaman üç

vardiya çalışarak yılda 300.000 m³'e varan üretim yapıyor. Çam, göknar, kayın, meşe kereste üretiyor. Kerestenin büyük kısmı Avrupa ülkelerine ihraç ediliyor. Bir kısmı da başta İstanbul olmak üzere İzmir gibi büyük şehirlere satılıyor. Bu tesiste kereste üretimi dışında arı kovanı, şeker sandığı (şeker fabrikaları için kesme şeker ambalajı), yumurta talaşı, yumurta sandığı, mobilya (siparişe bağlı) üretilmiştir. Kayın ve meşe kereste üretimine bağlı olarak da yılda 100.000 m² civarında da meşe ve kayın masif parke üretimi de yapılmaktaydı.”

1934 yılında Zingal Kereste Fabrikasında ülkemizdeki ilk parke fabrikası kurulmuş ve üretime başlamıştır (Kantay, 1986:53). Bunların dışında fabrikada fıçı, kayık, süpürge sapı, ahşap portatif ev üretimi yapılmıştır.

Zingal şirketi teslim aldığı orman sahasını normal üretimin 3–4 katı daha yüksek bir oranda kullanmış ve ormanlar hızla bozulmaya ve servetçe azalmaya başlamıştır. Verim gücünün üstünde yapılan ağaç kesimi ormanların yapısını bozmuştur. 1939 yılında yaşanan önemli hasar bırakan sel felaketine sebep olarak da bu aşırı kesim gösterilmiştir. Ormanlar devlet işletmelerince işletilmeye başlandığında, Zingal Şirketinin 160.000 m³ üretimle çalıştığı ormanlarda yıllık eta 30.000 m³ olarak saptanmıştır (Çağlar,1979:180).

Türkiye’de ormanın bilimsel olarak tanımlandığı ilk yasa kabul edilen 3116 sayılı Orman Yasası’nın çıkarılmasında, ormanların yüklenicilerce işletilmesinin olumsuz etkileri, özellikle de Sinop Ayancık’ın Zindan ve Çangal ormanlarını işletmek için kurulan Zingal A.Ş.’nin bu ormanlar üzerindeki tahripkar uygulamaları dikkate alınmıştır. 3116 sayılı yasa ile ormanların korunması, ormanların yükleniciler yerine devlet eliyle işletilmesi, işletmede kamu yararının gözetilmesi, köylünün zati ihtiyacını bahane ederek ormanlar üzerinde yapmış olduğu tahribatın önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Birben, 2006:19).

Zingal Şirketi’nin ormanı kullanım süresi 50 yıl olarak belirlenmesine rağmen 1 Haziran 1937 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulan 3116 sayılı Orman Kanununun beşinci maddesi, işletilmeleri ihale edilen devlet ormanları için şu esası koymuştur:

“3116 sayılı orman kanununun yürürlüğe girdiği tarihten evvel mukavele ile işletilmeleri eğer mukavelelerindeki müddetler daha evvel hitam bulmuyorsa

nihayet on seneyi geçmemek üzere İcra Vekilleri Heyeti kararıyla bu şahıslar uhdesinde bırakılabilir.”

Bu kanun hükmüyle Zingal Şirketi ile Tarım Bakanlığı arasında 1926 yılında imzalanan anlaşma 1937 tarihinden itibaren on yıl için yani 1947 yılına kadar yürürlükte bırakılmıştır. Bu nedenle 1976 yılında bitecek olan elli yıllık süre 31.05.1947 tarihine alınarak anlaşma süresi elli yıldan yirmi bir yıla indirilmiştir. Fakat bu son süreye de uyulmamış, şirketin orman içi temizlik çalışmalarını ve gerekli ağaçlandırma çalışmalarını yapmadığı gerekçesiyle anlaşma 14 Mart 1945 tarihinde tek taraflı olarak feshedilmiştir. Yani anlaşma süresi 18 yıla indirilmiştir.

1945 yılında devletleştirilen fabrikanın Mayıs 1945 tarihli ULUS Gazetesi açılış haberini;

“Milli Koruma Kanununun verdiği yetkiye dayanarak şirketin fabrika ve tesislerine Hükümetçe el konularak devletçe işletilmesine karar verildiği hatırlardadır. Bu yeni Devlet Orman İşletmesi Mayısın 8 inci günü, Sinop valisi ile bütün Ayancık ilçesi köyleri ve kasabası halkının sevinç gösterileri içinde yapılan bir törenle işletmeye açılmış, ilk tomrukları taşıyan katarlar fabrikaya girmeye başlamıştır.”

şeklinde okuyucularına duyurmuştur (Demirtaş, 2010:151).

Zingal şirketinin kurduğu fabrika ve işletme sistemi bugünkü modern Ayancık'ın meydana gelmesi ve gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda küçük bir köy olan Ayancık 1929'da Zingal şirketinin kurduğu fabrika ve orman işletme sistemi ile Türkiye'de eşine rastlanmayan hızlı bir değişim ve gelişme yaşamıştır (Yılmaz, 2004:9). Kasabada, gerek fabrikanın gerekse fabrikada çalışmak için aileleriyle birlikte gelen yabancıların etkisi her alanda kendini hissettirmiştir. Eğitim, spor, giyim, sosyal hayat, mimari gibi birçok alanda hızlı bir ilerleme yaşanmıştır. Orman köylüsü ve ilçe halkı ekonomik olarak kalkınmıştır. Ayancık o dönemde küçük bir Avrupa kasabası kimliğine bürünmüştür.

2.2.2. Ayancık Kereste Fabrikası

1945 yılında devletleştirildikten sonra Ayancık Kereste Fabrikası ismini alan fabrika 1970 yılında Orman Bakanlığı bünyesinde kurulan Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü (ORÜS)'ne devredilmiştir. Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü, 1983 yılında bir İktisadi Devlet Teşekkülü haline getirilmiştir.

Fabrika 50.000 m²'si sosyal, 10.000 m²'si su tesisleri, 15.000 m²'si tomruk istif alanı, 70.000 m²' sert ve yumuşak kereste açık istif alanı ve kapalı hangarları, 15.000 m²'si de idare binası ve sosyal tesisler olmak üzere 160.000 m²' lik bir alandan oluşmaktadır.

Ağaç- İş eski yöneticilerinden Yaşar ÇETİNKAYA Ayancık Kereste Fabrikası'nı şöyle anlatıyor:

“Devletleştirme sonrasındaki yıllarda üretim ve pazarlamada güçlükler yaşanmıştır. 1950 yılında aşırı kar yağışı yüzünden fabrikanın çatuları çökmüş. Tamir edildikten sonra gelişimini yeni ünitelerle sürdürmüş ve özellikle 1972 yılında kurulan sunta ve parke sistemi bu durumu hızlandırmıştır. Ayancık Kereste Fabrikası Kurulduğu dönemde Türkiye'nin en büyük kereste fabrikası ve daha sonra kurulan fabrikaların anasıdır. Diğer fabrikaların kurulmasında ve faaliyete başlamasında gerek yedek parça gerekse usta eleman konusunda ilk başvurulacak bir fabrikadır. Yaptığı üretim ile kerestecilik ve parkecilik konusunda lokomotif olmuştur. Daha Sonra Yonga Levhanın üretime başlaması ile ülkemizde bu sektörün öncüsü olmuştur.”

Ayancık Kereste Fabrikası kendi alanında Türkiye'nin en önemli işletmesidir. Uzun yıllar boyunca piyasa fiyatlarının belirlenmesinde etkili olmuştur. 02.12.1982 tarihli Milliyet Gazetesi haberi şöyledir:

“Ayancık Kereste Fabrikası keresteye %10 dolaylarında zam yapınca piyasada kereste fiyatları % 20 artış gösterdi. Kereste fiyatlarındaki artış parke fiyatlarına da yansdı. Parke fiyatları %15 arttı...”

ORÜS'e bağlı fabrikalar 1992 yılında özelleştirme kapsamına alınır ve 1993 yılında ORÜS Orman Ürünleri Sanayi Anonim Şirketi olarak ana sözleşmesi yayımlanır.

Özelleştirme gerekçesi olarak; verimliliği ve üretkenliği artırmak, modern üretim teknolojilerini ve yönetim tekniklerini artırmak, mülkiyeti tabana yaymak, yabancı sermaye yatırımları aracılığıyla uluslararası düzeydeki ekonomik ve siyasal bağları geliştirmek gibi konular açıklanır.

Yıllarca fabrikada ustabaşı olarak çalışan Hüseyin SARISOY fabrikanın zarar etmesinde tüm devlet teşekküllerinde olduğu gibi burada da yanlış yönetimin önemli rol oynadığını ifade ediyor ve şöyle devam ediyor:

“1976 yılında faaliyete başlayan fabrikanın sunta bölümünün kuruluşunda Alman mühendislerle birlikte ben de çalıştım. Alman uzmanlar bu bölümün 45 kişi ile rahatça üretim yapabileceğini söylemesine rağmen dönemin siyasilerinin de etkisiyle bu bölüme 75 eleman alındı. Bu sadece bir örnek. Bu ve bunun gibi yanlışlar beraberinde işletmenin zarar etmesini getirdi.”

ORÜS’e bağlı en büyük kereste fabrikası olan Ayancık Kereste Fabrikası 05.02.1996 tarihinde Ayancık Belediyesi-Önder Ortak Girişimi’ne 200 milyar liraya satılmıştır. Özelleştirme sonrasında Ayorsan ismini alan fabrika 123 kişi ile üretime başlamıştır (Topçu, 2004:46). Üretim kereste ve yonga levha servisinde devam etmiş, parke servisi çalıştırılmamıştır. Fabrika özel sektör tarafından bir süre işletildikten sonra üretim durdurulmuştur. Belirli dönemlerde küçük ünitelerle üretim yapan fabrika, günümüzde hurda olarak satılarak tamamen ortadan kaldırılmaktadır.

Ağaç – İş Sendikası Genel Sekreteri Kemal ESİN fabrikanın işletilememesini şu sebeplerle açıklıyor:

“1995 yılı sonunda yapılan özelleştirme sonucunda fabrikayı alanlar sanayici olmadıkları için fabrikayı çalıştıramadılar, çok ortaklı oldukları için de kendi aralarında anlaşamadılar. Pazarlama sıkıntıları ve teknolojik yetersizlikler fabrikayı olumsuz etkiledi. Örneğin yonga levhanın yıllık kapasitesi 30.000 m³ ‘tü. Ben 19 yıl fabrikada çalıştım hiçbir zaman 22.000

m³'ün üstüne çıkamadık. Oysa yeni teknoloji ile kurulu fabrikalar ayda 30.000 m³ üretebiliyor. Tabii ki bunlarla rekabet edemiyorsunuz.”

2.2.3. İşletme ve Fabrikanın Ayancık Üzerine Dolaylı Etkileri

Ayancık ilçe merkezi fabrika sayesinde şehirselleşimini çok hızlandırmıştır. Zingal şirketinin fabrikaya hammadde taşımak için kurduğu ulaşım sistemleri sayesinde Ayancık kırsalında yaşayan köylüler şehre kolayca ulaşma imkanı bulmuşlardır (Foto 8). Köylüler için en önemli ulaşım aracı önceleri fabrikaya tomruk taşıyan dekoviller⁸ sonra da tomruk kamyonları olmuştur.

Foto 8. Dekovil hattını şehre ulaşım için kullanan köylüler (Umut EKREN Albümü).

Halen kullanılan birçok köy yolu, 1960'lı yıllarda kamyon taşımacılığına geçildiğinde kamyonların tomruk taşıyabilmesi için açılan yollardır. Şirketin iş merkezi olan Çangal'da mühendisler, memurlar, işçiler ve ailelerinin ihtiyaçlarına yönelik sinema salonu, okul, kantin vb. birimler kurulmuştur. Halk birçok ihtiyacını fabrika için kurulan tesislerden karşılamıştır. İlçede yaşayan insanlar fabrikanın kurduğu hastanede tedavi olmuş, mağazadan ihtiyaçlarını karşılamışlardır. İlçe merkezine yapılan işçi barakaları

⁸ Ray aralığı 60 santimetre veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu.

sayesinde mesafe sınırı olmadan herkes fabrikada çalışabilmiştir. Sadece fabrikada değil ormanda da yüzlerce köylü kesim, taşıma, yükleme-boşaltma gibi birçok alanda çalışarak geçimini sağlamıştır.

1963 yılında ilçede yaşanan sel felaketinin ardından ulaşımda önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. İlçe merkezinde fabrikaya ulaşımı sağlayan köprü tahrip olunca fabrikaya ulaşım kesilmiştir. Zaten sık sık hasar gördüğü için bu köprü kullanım dışı bırakılmış ve Ayancık Çayı'nın doğusundan, Fabrikaüstütepe eteklerinden fabrikaya yeni karayolu açılmıştır. Fabrikaya tomruk taşıyan kamyonlar ilçe merkezine girmeden doğrudan fabrikaya ulaşmaya başlamışlardır. Bu yol sadece fabrikaya tomruk taşıyan kamyonlar tarafından değil zamanla tüm araçlar tarafından kullanılmıştır. Bu yol halen şehir trafiğini rahatlatan bir çevre yolu olarak kullanılmaktadır.

Çevre yolunun inşaatında ustabaşı olarak çalışan Sabri ERDAL yolun ortaya çıkışını şöyle anlatıyor:

“1963 yılına kadar Ayancık Çayı'nın doğusunda kalan kesimde tomruk sulama kanalı, batısında da demiryolu hattı vardı. 1963 yılında meydana gelen sel demiryolunu tahrip edince çayın doğusuna yeni bir demiryolu inşa ettik. Fakat 1964 yılında yine büyük bir sel meydana geldi ve bu demiryolu hattı da tahrip oldu. O yıllarda işletme müdürü olan Cemal DOLAY demiryolunun tamir edilmemesini, demiryolu yerine çayın doğusuna karayolu yapılmasını istedi. Bu sahada önemli büyüklükte kayalar vardı. Bunları dinamitle patlatarak yolu açtık. Bu yolu bir süre sadece fabrika için kullandık. O dönem Yol-Su-Elektrik (YSE) müdürü olan Cemil YILDIZ'ın girişimleri ile bu yol ana karayoluna dahil edildi ve diğer araçların da bu yoldan geçişi sağlandı.”

III. BÖLÜM: AYANCIK'TA SANAYİNİN KENT ÜZERİNE ETKİSİ

3.1. Kentsel Gelişme Üzerine Etkisi

Coğrafyacılar kır-şehir ayrımına giderken farklı kriterler kullanmışlardır. Kır-şehir ayrımında hakim ekonomik fonksiyon ile nüfus öne çıkan kriterlerdir. Atalay (1997:319)'a göre şehir, belirli bir plana göre kurulmuş, on binlerce insan barındıran ve insanların geçiminde tarım dışı kaynakların hakim olduğu toplu ve en büyük yerleşme biçimidir. Avcı (2004:12–13) da Tanoğlu, Yücel ve Tolun-Denker'e atfen şehirlerin belirlenmesinde fonksiyonun nüfus miktarından daha önemli olduğunu belirtmektedir. Coğrafyacılar tarafından kır- şehir ayrımında kullanılan ikinci kriter olan nüfus için ülkemizde genel olarak kabul gören miktar 10.000'dir.

Fabrikanın faaliyete geçtiği ilk yıllarda Ayancık 2.000 nüfus ve 300 haneye sahip olan küçük bir kasaba iken fabrikada 600 işçi 34 memur çalışmaktadır (A.Mithat, 1929:12). Bu yıllarda nüfusun önemli bir kısmı sanayi sektöründe istihdam edilen Ayancık, nüfusuna göre bir kasaba olmasına rağmen ekonomik fonksiyonu itibariyle bir şehir görünümündedir.

Zingal şirketinin kurduğu fabrika ve işletme sistemi bugünkü modern Ayancık'ın meydana gelmesi ve gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Ayancık 1929'da Zingal şirketinin kurduğu fabrika ve orman işletme sistemi ile Türkiye'de eşine rastlanmayan hızlı bir değişim ve gelişme yaşamıştır (Yılmaz, 2004:9). Kasabada gerek fabrikanın gerekse fabrikada çalışmak üzere aileleriyle birlikte gelen yabancıların etkisi her alanda kendini hissettirmiştir. Eğitim, spor, giyim, sosyal hayat, mimari gibi birçok alanda hızlı bir ilerleme yaşanmıştır. Orman köylüsü ve ilçe halkı ekonomik olarak kalkınmıştır. Ayancık o dönemde küçük bir Avrupa kasabası kimliğine bürünmüştür.

Farklı ülkelerden gelen fabrika çalışanları için özel lojmanlar, köylerden gelen işçiler için de barakalar inşa edilmiştir. Barakaların sayısı fabrika devletleştirildikten sonra da arttırılmış, bu alan neredeyse kendi başına mahalle olmuştur. Bu sahaya Koloni Mahallesi denilmektedir (Foto 9).

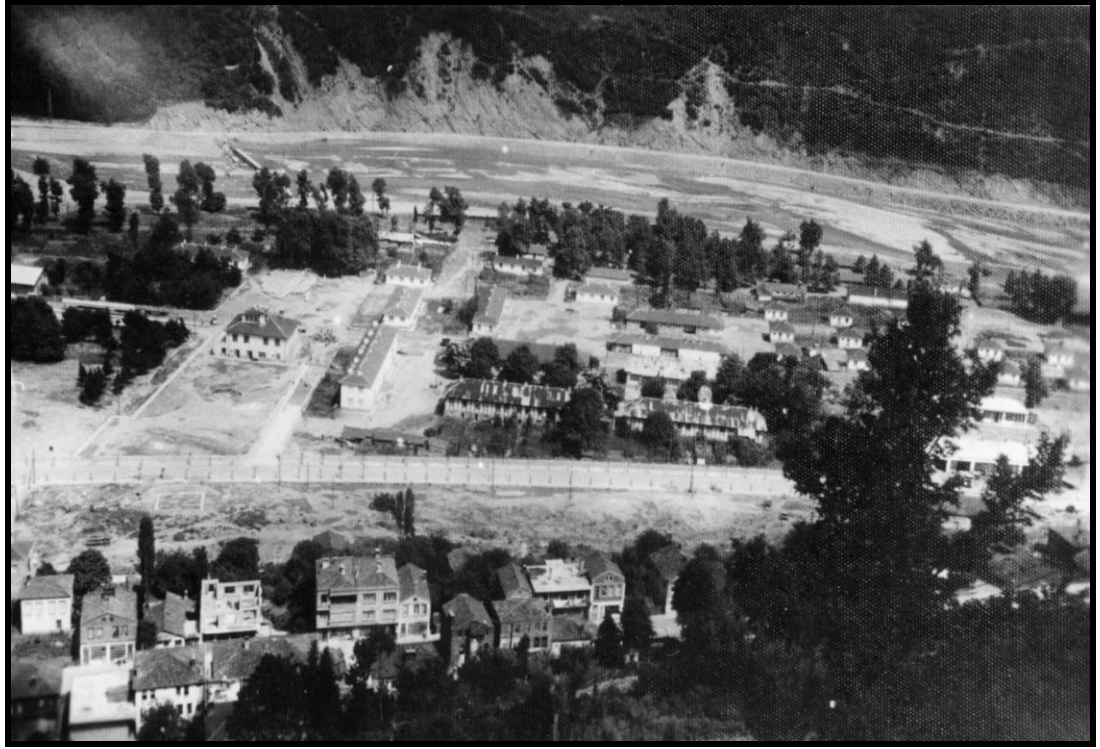

Foto 9. Koloni Mahallesi olarak da adlandırılan işçilerin kalması için yapılmış baraka ve lojmanlar (Ayancık Orman İşletme Arşivi).

Zingal Şirketine ait lojman ve barakaların kapladığı alan 1942 yılı itibariyle toplam 4.629 m² 'dir. 1945 yılına kadar toplam 35 lojman ve baraka inşa edilmiştir (Tablo 13). 1969 yılına kadar bu sayı 95'e ulaşmıştır.

Tablo 13. 1945 yılına kadar fabrika tarafından inşa edilen lojman ve barakalar.

Birim	Sayı	Ortalama Genişlik (m ²)
Müdür Evi	1	250
İkinci Müdür Evi	2	105
Ustabaşı Evi	9	50
Memur Evi	4	200
Tulumbacı Evi	1	50
Hızır Şefi Evi	1	60
Bekçi Evi	2	55
Hizmetçi Barakası	2	30
İşçi Barakası	13	80

Kaynak: Zingal Devir-Teslim Tutanakları,1945.

Fabrikada işçi olarak çalışanlardan civar köylerdekiiler yürüyerek, demiryolu hattı çevresinde olanlar dekovillerle fabrikaya günübirlık gelip gitmişlerdir. Ulaşım imkanı olmayan ve uzak köylerden olanlar da barakalarda kalmışlardır. Bu işçiler belirli bir zaman sonra ailelerini de yanlarına alarak ilçe merkezine taşınmışlardır. Bu durum hem şehir nüfusunu hem de şehirdeki bina sayısını arttırmıştır (Foto 10).

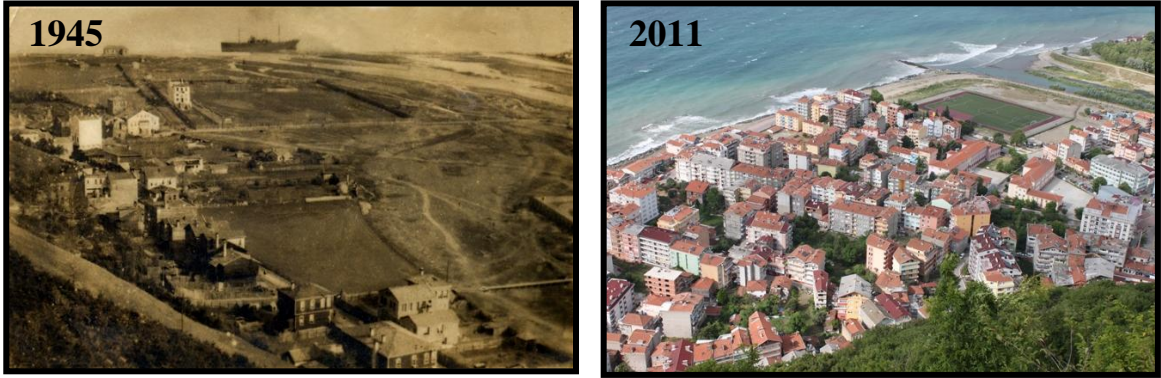

Foto 10. Eski ve yeni Ayancık ilçe merkezi.

Zingal şirketi şehirde sportif ve sosyal alanların inşasında da önder olmuştur. Kendi personeli ve halkın sosyal hayatına katkı sağlayacak tenis kortu, futbol, voleybol ve basketbol sahası kurulmuştur. Sanatsal etkinlikler gerçekleştirebilecekleri birimler inşa edilmiştir (Foto 11).

Foto 11. Zingal Şirketi tarafından yapılan spor alanı (Ayancık Orman İşletme Arşivi).

3.2. Ekonomik Yapı Üzerine Etkisi

Fabrika çalıştığı dönemde Ayancık ve yakın çevresinin hatta Sinop'un en önemli ekonomik kaynağıdır. Fabrika doğrudan ya da dolaylı olarak birçok insana iş imkanı sağlamıştır. Fabrikanın çalıştırdığı yerli ve yabancı işgücünün yanı sıra yaratılan dışsal ekonomiler sonucu yerleşme ekonomisinde ticaret, hizmet ve ulaştırma gibi sektörlerde önemli gelişmeler sağlamış, fabrika her dönem kentin sosyal ve ekonomik yaşamında dominant faktör olmuştur. Kereste fabrikasının emekli sicil memuru Cemil SARISOY bu konuda:

“Fabrikada en son verdiğimiz sicil numarası 4065'ti ve bunların çoğu emekli oldu. Bugün her ailede bu fabrikada çalışmış ya da emekli olmuş birini bulabilirsiniz.” diyor.

Tablo14. Bazı yıllarda Ayancık Kereste Fabrikası personel sayısı.⁹

Yıl	Memur	İşçi (Daimi)	İşçi (Geçici)	Sözleşmeli
1929*	34	600	-	-
1945**	50	1500	300	-
1970***	100	710	250	-
1972****	-	550	-	-
1976**	65	735	-	-
1986*****	-	498	-	-
1988*****	56	505	-	-
1989*****	-	499	-	-
1990*****	46	368	-	67
1992*****	4	290	65	37
1993*****	5	250	65	36
1994*****	8	206	65	32
1995*****	7	190	64	30

Kaynak: * A.Mithat,1929:12, ** Cemil SARISOY, *** 6 Mart 1970 tarihli Ayancık Gazetesi, **** 1972 Yılı Orman Ürünleri İşleme Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ***** Ağaç-İş Sendikası Genel Kurul Tutanakları, ***** 4 Nisan 1988 tarihli Ayancık Gazetesi, ***** Mistepe, 1998:54.

⁹ ‘-’ işareti bulunan alanlarda belirtilen personele ait veriye ulaşılamamıştır.

CHP Kocaeli milletvekili Ali DİKMEN 1935 Şubat ve Mart aylarında Samsun ve Sinop illerinde yaptığı teftiş raporunda Zingal Şirketinin yerleşim üzerindeki etkilerini şöyle ifade ediyor:

“Zingal şirketinin faaliyeti sebebiyle esnaf işlerinde canlılık vardır. Şirketin fabrika ve ormanlarında 4 bin kadar amele çalışmaktadır. Fabrika müdür muavini amelenin yevmiyelerinin 40 kuruş olduğunu söyledi. Ormanda müteahhitlerin ikinci müteahhitlere iş verdiklerini ve ikinci müteahhitlerin de ameleye götürü olarak parça parça iş yaptırdıklarını söylediler... Enver Bey geldikten sonra bu gibi götürü işleri merkezde tamamen kaldırarak ameleyi yevmiye ile çalıştırmakta olduğunu ve ormanlarda da bu sistemi tamamen kaldırmak üzere olduğunu söyledi.

Çiftçiler Ayancık'ta son derece acınacak bir halde yaşamaktadırlar. Zingal şirketi bu sene maliyet fiyatı ile 250 ton ödünç mısır vermek suretiyle köylü ve ameleye yardım ettiği gibi Ayancık Halkevi ile Kızılay evlerine de dul ve acizler için 10 ton mısır teberru etmiştir.”

Ali DİKMEN'in aktardığı bu sistem ülkemizde taşeronlaştırmanın ilk örneği olarak kabul edilmektedir (ÖCAL, 1995:110).

Fabrikada çalışan yabancılar sayesinde Ayancıklılar Avrupa modasını yakından takip etmiş böylece Ayancık'ta terzi ve kunduracı gibi meslek gruplarının önemini arttırmıştı (Foto 13). Ayancıklı terzi ve kunduracıların yanında Ayancık'a göç edip bu meslekleri yapanlar da vardı. Orman işçilerinin giydiği ayakkabıları yapan kunduracılar sadece Ayancık'ta çalışanlar için değil Türkiye'nin farklı yerlerindeki orman işçileri için de üretim yapıyordu (Foto 12).

Orman Kunduraları

Avrupada yapılanlar kadar metin ve güzel

Ayancıkta : *kunduracı Mustafa Koçak*
tarafından yapılır

Zingalda çalışan ve Zingala uğrayan her Ormancı bu Ormancı kunduralarından tedarik eder. Ormanlarda rahat gezmek isterseniz ölçünüzü derhal gönderiniz.

Fiatlar : Çivili 9-10 lira Dikişli : 11-12 lira

Foto 12. *Orman ve Av Dergisi'nde yayımlanan bir kunduracı reklamı (Orman ve AV, 1938, Sayı:11, s.287).*

Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Ökten ÖZDEMİR Ayancık'ta bulunan terzi ve kunduracılar için şunları anlatıyor:

“Zingal zamanından kalma bir alışkanlık olsa gerek burada insanlar neredeyse hiç hazır elbise ya da ayakkabı alıp giymezdi. Elbiseler terzilere diktirilir, ayakkabılar kunduracılar yaptırılırdı. Fabrikanın kapanmasıyla birçok terzi ve kunduracı ya işi bıraktı ya da göç etti. Şu anda Ayancık'ta bulunan terziler ve kunduracı neredeyse sadece tamirat yaparak ayakta kalmaya çalışıyor.”

Foto 13. 1933 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında esnaf grupları (Anonim).

Ayancık şehrinin ve yakın çevresinin en büyük ekonomik potansiyeli olan bu işletme doğrudan sağladığı iş imkanının yanı sıra dolaylı yollardan önemli bir istihdam oluşturmuştur. Örneğin orman içi dekovil hattının 1963 yılında meydana gelen sel felaketinde terk edilip karayoluna geçilmesiyle nakliyecilik sektörü ortaya çıkmıştır. İlçede gittikçe artan kamyon sayısı 1980'li yıllarda nakliyeciler kooperatifine kayıtlı olmayanlarla yaklaşık 500' e ulaşmıştı. Kamyonların bu şekilde çoğalmasıyla ilçede benzin istasyonu, oto bakım ve tamir servisleri hızla çoğalmıştır.

Kereste almak üzere gelen tüccarlar, sendika merkezinin Ayancık'ta olduğu dönemlerde yapılan genel kurullara ve toplantılara sendikanın örgütlü bulunduğu illerden gelen delegeler ve sendika yöneticileri ticari hayatı belirli dönemlerde de olsa harekete geçiren etmen olmuşlardır. Özellikle oteller ve lokantalar için bu organizasyonlar büyük önem taŐırmaktaydı.

3.2.1. Ulaşım

Ayancık'ta ormandan kesilen tomrukların ilçe merkezine taŐınmasında birçok farklı yöntem kullanılmıştır. Bunlardan en eskisi akarsu taŐımacılıĐıdır. Osmanlı döneminde Ayancıklı kereste tüccarları tarafından tomruk taşımada kullanılan Ayancık ayı kısa bir süre Zingal Şirketi tarafından da kullanılmıştır.  nce sal halinde getirilen tomruklar ormandan Ayancık ilçe merkezine indirilir, daha sonra Çayağzı mevkiinde el hızarları ile biilirmiŐ (Foto 14).

Foto 14. Ayancık ayı ile gelen tomrukların çayın denize d k ld Ğu yerde yakalanıp istiflenmesi (Turan GÖKMENOĞLU Albümü).

Fabrika kurulması ile birlikte Ayancık'ta o günün Őartlarında en modern düzeyde ulaşım sistemleri kurulmuştur. Bu ulaşım sistemleri kullanılarak ormanda kesimi yapılan keresteler fabrikaya ulaŐtırılıyor, buradan da deniz yoluyla naklediliyordu.

Tablo 15. 1942 yılında tomruk nakliyatında kullanılan yollar ve uzunlukları.

<i>Nakliye Çeşidi</i>	<i>Uzunluk (metre)</i>
<i>Hava Nakil Yolu</i>	32.748
<i>Dar Demiryolu Hattı</i>	95.445
<i>Yaş Sürütme Olukları</i>	17.428
<i>Kuru Sürütme Olukları</i>	6.420
<i>Farklı Sürütme Yolları</i>	215.158
<i>Traktör ile Nakil Yolu</i>	16.539
<i>Muhtelif Yükleme Rampaları</i>	2.017

Kaynak: Zingal 1942 Hesap Yılı İdare Meclisi ve Murakıb Raporu

Zindan ve Çangal ormanlarından Ayancık ilçe merkezinde bulunan kereste fabrikasına tomruk nakliyatında kullanılan farklı ulaşım sistemleri şunlardır:

3.2.1.1. Sürütme Olukları ve Yolları

Ormanda kesimi yapılan tomruklar ahşap yollar, sürütme yolları ve tahta oluklardan traktör ve yük hayvanları kullanılarak ana ulaşım hatlarına taşınmıştır (Foto 15).

Foto 15. Ormanda kullanılan traktörler (Ahmet Z. ÇETİN Albümü).

Tomruk taşımada önceleri yerli ve Avrupa'dan getirilen atlar (Macar Kadanası) kullanılmıştır. Fakat zamanla bu hayvanların bakımının zor ve maliyetinin yüksek olması nedeniyle yerli manda ve öküzlerin kullanımı yaygınlaştırılmıştır. Bu hayvanların tomrukları taşıyabilmesi için sürütme yolları yapılmıştır (Foto 16). O dönemde işletmeye ait yaklaşık 1.500 çift manda bulunmaktadır.

Foto 16. Ormanda atlarla tomruk taşınması (Ayancık Orman İşletmesi Arşivi).

3.2.1.2. Dekovil Hattı

Önceleri hava hattı malzemesini taşımak üzere Ayancık ilçe merkezinden itibaren Babaçay, Kepez Çayı, İnaltı Çayı ana vadilerini takiben inşa edilen dekovil hatları ilerleyen yıllarda şirket tarafından orman nakliyatı için kullanılmıştır.

Dekovil hattı için ilk ray sistemi Ayancık ilçe merkezinden sonra 5 nolu Pazarcık köprüsünden Yenice'ye kadar yapılmıştır. 1932'de Zindan yolunun bağlanmasıyla hat tamamlanmıştır. 50 vagonla çalışan dekovil tek seferde yaklaşık 10 veya 12 kamyonun taşıyabileceği kadar tomruk getirilebilmekteydi (Foto 17).

Foto 17. Dekovil hattı ile tomrukların fabrikaya taşınması (Ayancık Orman İşletmesi Arşivi).

Dekovil hattı, havai hatta göre daha fazla yük taşıma kapasitesine sahip olması, uzun seneler arıza göstermeden çalışabilmesi ve arıza olsa bile malzemenin hemen temin edilebilmesi gibi nedenlerle uzun yıllar boyunca fabrikaya tomruk taşımada kullanılan en önemli ulaşım aracı olmuştur.

Dekovil hattı 1963 yılında ilçede meydana gelen sel felaketinde çok büyük bir tahribata uğramıştır. Bu sel, hattı tahrip eden ilk felaket değildir. Daha önce de 1939 yılında yaşanan sel felaketi hatta önemli zararlar vermiştir. Neredeyse hattın tamamı vadi tabanında yer aldığı için sağanak yağışlarda meydana gelen seller hattın tahrip olmasına neden oluyordu. 1963 seli ile birlikte hattın tahrip olan bölümü onarılmamış ve hat kısım kısım devre dışı bırakılmıştır.

Fabrikaya tomruk taşımak için kurulan dekovil hattı halk için önemli bir ulaşım aracı haline gelmiştir. Bu dekovillerle köylerden kasabaya ulaşım sağlanmış, ilçe merkezinden kilometrelerce uzaktaki köylerde oturanlar fabrikada çalışma imkanı bulmuşlardır.

Dekovil hattı bazen bir düğün konvoyu olmuş bazen de hasta taşıyan bir ambülans... Türkiye'nin birçok bölgesinde yaşanan kırsal alandaki yol problemini Ayancık bu hat sayesinde aşmıştır. Dekovil hattı kullanan köylüler ihtiyaçlarını doğrudan şehirden sağlayabilmişlerdir. Sabah erkenden dekovillerle ilçe merkezine inen köylüler ihtiyaçlarını temin ettikten sonra akşam tekrar dekoville köylerine dönmüşlerdir. Bu durum Ayancık için geniş bir hinterlant sağlamış ve ilçe merkezindeki ticari hayatı canlandırmıştır (Foto 18).

Foto 18. Peronda tren bekleyen köylüler (Turan GÖKMENOĞLU Albümü).

3.2.1.3. Havai Hat

Zingal şirketi yöneticileri tarafından, Ayancık ilçe merkezinden Lefken başına ve oradan bir kol Zindan ve bir kol da Çangal işletme mıntıklarına kadar sabit bir hava hattı yapılmasına karar verilmiştir (Foto 19). Fakat bu hattın ancak Ayancık Lefken-Çangal kısmı yapılmış ikinci kol inşa edilememiştir (Bayoğlu, 1960:58).

Foto 19. Havai hat ile tomruk nakli (Ayancık Orman İşletmesi Arşivi).

Havai hattın yapımında Türk ve yabancılar beraber çalışmışlardır. Ayancıklı olan Ömer ÇELEM, Rus asıllı Hayşa ve Helmski isimli mühendisler çalışanlardan bazılarıdır. Havai hattın güzergahı 55 günde şeritle açılmıştır. Hattın faaliyete geçiş tarihi 8 Kasım 1932'dir. Saate 400 m³ kereste nakledebiliyordu. Bu havai hat için 70'ten fazla direk dikilmiştir. Bunların en yükseği 94 metredir (A.Mithat, 1929:8). Havai hattı kuran şirket merkezi Brüksel (Belçika)'da bulunan KUPE kuruluşudur (Kutlutan,1938:246).

Havai hattın malzemelerinin ülkemizde üretilmemesi, beklenmedik bir arızada Avrupa'dan parça beklenmesinin çalışmaları aksatması, taşıma maliyetinin ve ihtiyaç halinde sökülüp başka yere monte edilmesinin maliyetinin yüksekliği gibi olumsuzluklar nedeniyle 1953'te bir kısmı sökülen hattın geri kalanı 1968 yılına kadar bölümler halinde sökülmüş ve kullanım dışı kalmıştır (Gökmenoğlu, 1988:30). Bu hattı meydana getiren direklerden sadece Çangal orman bölgesindeki direk günümüze ulaşmıştır.

Foto 20. Havai hat ile fabrikaya ulaşan tomruklar (Tuncay KARAHAN Albümü).

Bu ulaşım sistemleri kullanılarak sadece 1935 – 1939 yılları arasında yalnız Çangal serisinden üretilen 590.000 m³ kalın odun Ayancık'a nakledilmiştir (Bayoğlu, 1960:59).

3.2.1.4. Karayolu Taşımacılığı

Sistem Türkiye'de karayolu ulaşımının olmadığı bir dönemde karlı olarak işletilmiştir. Fakat Ayancık'ta birden fazla taşıma şeklinin kullanılması tomruğun defalarca yükleme ve boşaltmaya tabi tutulmasını gerektiriyor, bu yükleme ve boşaltma işlerinin elle yapılması taşıma masraflarını daha da arttırıyordu. Çangal'da 40 km'yi aşmayan bir mesafede tomruklar son depoya kadar en az 5 defa yükleme boşaltmaya tabi tutulmaktaydı. Üretimin önemli bir kısmının yapıldığı Yemişliçay havzasından yapılan nakliyatta ise bu 7 defa tekrarlanmaktaydı. Yükleme boşaltma masrafları 1957'de yıllık taşıma masraflarının %18,3' ünü oluşturuyordu (Bayoğlu, 1960:65). Bu durum 1963 yılındaki selden sonra demiryolu sisteminin tamir edilmeyerek orman içi karayoluna geçilmesinde etkili olmuştur. Nitekim selden hemen sonra Türkiye'de orman içi karayolu ağı ilk olarak ve çok hızlı bir şekilde Ayancık yöresinde uygulanmıştır. Eski sistemin faal olduğu dönemde insan ve hayvan gücü yanında havuz ve kanal sistemiyle havai hat ve demiryolu istasyonlarına taşınan tomruklar, karayoluna geçişle birlikte,

karayolu kenarlarına taşınmaya başlanmıştır. Yol kenarlarından kamyonlara yüklenen tomruklar artık tek bir yükleme ile doğrudan işletmenin deposuna veya fabrikaya ulaştırılır olmuştur (Yılmaz, 2004:8).

Dekovil hattı terk edilip karayolu ulaşımına geçilince ilçede kamyon sayısı artmış ve ayrı istihdam alanı oluşturmuştur. Ayancık'ta tomruk taşımacılığı yapan ilk kamyonculardan Recep ÖZDEMİR o dönemi şöyle anlatıyor:

“1960’lı yılların sonuna doğru kamyonculuk önemli bir gelir kaynağıydı. 1969 yılında ben de otobüsümü satıp kamyon alarak bu işe başladım. 1960’lı yılların sonunda Ayancık’ta yaklaşık 150–200 kamyon vardı fakat gün geçtikçe bu sayı artıyordu. Kamyoncuların çoğu önceleri köyde ikamet ediyordu. Bunlar daha sonra işleri iyi takip edebilmek ve zamanında işte olabilmek için şehre taşındılar. Gün geçtikçe tamirhaneler ve otomobil sanayi Ayancık’ta büyümeye başladı. Bu tamirhanelerin çoğunu fabrikadan emekli olanlar açmıştı. Fabrikada o kadar iyi ustalar yetişiyordu ki kamyonun motorunu en baştan yapabiliyorlardı. O dönemde kamyonlarla tomrukların üstünde insan da taşırdık. Jandarma kontrollerinde köylüleri aşağı indirir 2–3 km sonra durup gelmelerini bekler tekrar alıp Ayancık’a getirirdim.”

Karayolu taşımacılığına geçilince dekovil hattının ulaşımındaki yerini bu sefer kamyonlar almıştı. Kamyonlar ormanda kesilen ağaçları fabrikaya taşımının yanında köylülerin de şehre ulaşım aracı olmuştur (Foto 21).

Foto 21. Tomruk kamyonu ile düğüne giden köylüler (Erol YÜKSEL Albümü).

1980 yılında Nakliyeciler Kooperatifi başkanı olan Ökten ÖZDEMİR'in beyanına göre 1980–1985 yılları arasında Ayancık'ta nakliyeciler kooperatifine kayıtlı 450 kamyon vardı. Köylerde kısa mesafelerde taşımacılık yapan ve nakliyeciler kooperatifine kayıtlı olmayanlar da dahil edildiğinde bu sayı 500'e yaklaşıyordu.

Fabrikanın üretimi düştükçe kamyon sayısı da azalmıştır. Fabrikanın kapanmasıyla da bu kamyoncuların bazıları kamyonculuğu bırakmış bazıları da ilçeden göç etmek zorunda kalmıştır. 2010 yılı itibariyle Ayancık Nakliyeciler Kooperatifine kayıtlı kamyon sayısı 120'dir (Tablo 16).

Tablo 16. 1987 – 2010 yılları arasında Ayancık Nakliyeciler Kooperatifi'ne kayıtlı kamyon sayıları.

<i>Yıl</i>	<i>Kamyon Sayısı</i>	<i>Yıl</i>	<i>Kamyon Sayısı</i>
1987	318	1999	156
1988	388	2000	160
1989	241	2001	192
1990	227	2002	160
1991	262	2003	153
1992	254	2004	120
1993	240	2005	119
1994	224	2006	113
1995	229	2007	125
1996	138	2008	124
1997	162	2009	121
1998	177	2010	120

Kaynak: Ayancık Nakliyeciler Kooperatifi

3.2.2. Ticaret

Türkiye ve dünya çapında bu denli önemli bir sanayi tesisinin Ayancık ilçe merkezine kurulmasında çok geniş ve verimli ormanların yanında fabrikada üretilen kerestenin deniz yoluyla götürülebilme olanağı da büyük rol oynamıştır. Karayolu gelişmemişken ticarete tamamen denizyolu kullanılıyordu. Ayancık'ta iskele bulunmadığı için Zingal firması özel bir iskele yaptırmış ve 60 metre uzunluğunda bir vinç kurmuştur. Bu vinçle mavnalara¹⁰ güvenle yüklenen kereste açıkta bekleyen yük gemilerine ulaştırılıyordu (Foto 22). Bu vinçle aynı zamanda yılın büyük bölümünde dalgalı ve fırtınalı olan Karadeniz'de mavnaların güvenliği de rahatça sağlanıyordu. Fırtınalı günlerde mavnalar bu vinçle hemen kıyıya alınarak korunuyordu.

¹⁰ Mavna: Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne.

Foto 22. Fabrikadan kereste almak için bekleyen gemi ve vinç yardımı ile yüklenen mavnalar (Tuncay KARAHAN Albümü).

Fabrikada üretilen kereste, yonga levha ve parkeler bazen 15 günde bazen de ayda bir yapılan ihalelerle satılıyordu. Her ihaleye ortalama 50 tüccar katılırdı. 1973 yılına kadar üretilen keresteler yurtiçine ve başta İtalya, İsrail, Yunanistan, Mısır, Lübnan gibi ülkeler olmak üzere yurtdışına pazarlanmıştır. 1973'ten sonra tamamen iç pazara üretim yapılmıştır. İhalelere genelde İstanbul, İzmir, Ankara, basta olmak üzere Türkiye'nin çoğu ilinden gelen olurdu. İhale zamanlarında bu tüccarlar esnaf için önemli bir gelir kaynağı oluşturuyordu. Bu tüccarlar lokantalar ve oteller için önemli ekonomik kazanç sağlardı.

3.2.3. Uzmanlaşma

Zingal, Ayancık'ta bir okul görevi üstlenmiştir. İşletme yurtdışından uzman usta ve işçi getirtmiş, bu uzmanlar sanatlarını Türk çocuklarına öğretmiş ve onları yetiştirmiştir. Yörenin ormanlarının işletilmesine ilişkin çalışmalar 1928 yılından başlayarak 1929 ve 1930 yıllarında Avusturyalı ve Çekoslovakyalı uzmanlar ile Türk ormancılar tarafından yürütülmüştür. Avusturyalı uzmanların başlıcaları, Frans Hafner, August Loos, Friedrich Zendik, Fr. Steiner, Richard Cieslar ve Friedrich Stark'tır. Çekoslovakyalı

uzmanlar ise, Huruby, Weigler, Hein, Larch ve Dr. Pöreny'dir (Özdönmez ve Ekizoğlu, 1994:15). Ormancılık ve orman sanayi alanında Ayancık bir marka haline gelmiştir. Birçok Türk orman mühendisi yabancı uzmanlarla çalışma imkanı bulmuştur.

Yurtdışından gelen uzmanlarla çalışan Türk ustalar Zingal'den sonra da orman sanayi alanında Türkiye'de aranan kalifiye elemanlar olmuşlardır. 12–13 yaşlarında fabrikaya çırak olarak giren Ayancıklılar ilerleyen yıllarda çalıştıkları alanda aranan kalifiye elemanlar haline geliyorlardı (Foto 23). Ayancık Kereste Fabrikasının en önemli özelliklerinden biri de neredeyse ihtiyacı olan bütün alet ve makineleri kendi üretebilmesiydi. Türkiye'de ilerleyen yıllarda kurulan birçok kereste fabrikasının kuruluşunda Ayancık'tan gönderilen ustalar görev almışlardır. Yeni kurulan fabrikalarda çalışanlara eğitim vermişlerdir. Birçok fabrikaya Ayancık'ta üretilen makineler yollanmıştır. Ormancılık alanında önemli bir staj ve yetişme alanı olan Ayancık, orman ürünleri sanayinde uzmanlaşan bir merkez haline gelmiştir.

Foto 23. Fabrikada ustası nezaretinde çalışan bir çırak (Bursa Ormancılık Müzesi, Kamuran Ardiç Albümü).

3.2.4. Teknolojik Gelişim

Fabrika, işledikleri tomrukların artıkları (talaş ve ankaz) ile çalışan üç lokomotif ile kendi enerjisini üretme kapasitesine sahipti. Bu lokomotiflerle fabrikanın ihtiyacı olan enerji elde edildiği gibi 1937 yılından itibaren üretilen elektriğin bir kısmı da kasabaya verilmeye başlanmıştır. Böylece Türkiye’de birçok merkezden önce Ayancık ilçe merkezi elektrikle tanışmıştır. Bu durum Ayancık’ın ulusal enterkonnekte elektriğe bağlandığı 1978 yılına kadar devam etmiştir (Foto 24).

Foto 24. 1937’de Ayancık şehir merkezine elektrik verilmesi töreni (Anonim).

Üretilen elektrik fabrika içi ulaşımda da kullanılmıştır. Fabrikaya ulaştırılan tomruklar kereste haline getirildikten sonra istiflenmek üzere açık alanda depolanıyor, buradan vinç yardımı ile gemilere yükleniyordu. Bu kerestelerin depolar ile vinç arasındaki ulaşımını sağlamak amacıyla 240 m, 160 m ve 65 m uzunluğunda üç elektrikli tramvay hattı kurulmuştur (Foto 25).

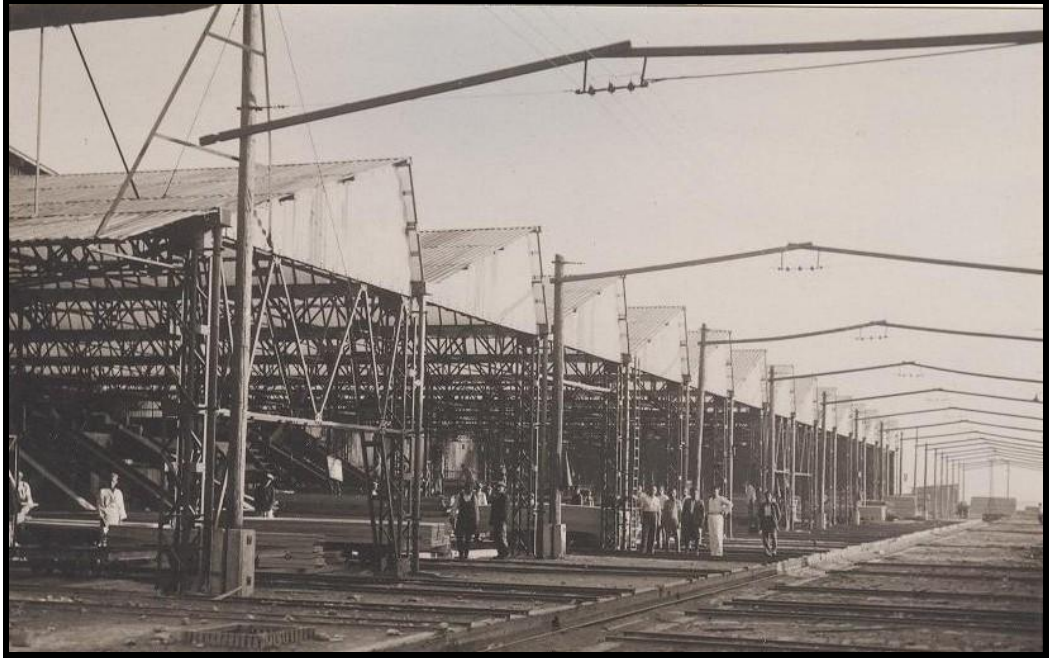

Foto 25. Fabrika içinde ulaşım için kullanılan tramvay sistemi (Anonim).

3.2.5. Haberleşme

Ayancık ilçe merkezinde bulunan fabrika ile orman sahası arasında iletişimi sağlayabilmek için bir telefon santrali kurulmuştur. Dekovil ve hava hattı, işletme sahaları ve bütün tesisler telefonla fabrikaya bağlanmıştır. Telefon şebekesinin tümü 100 km uzunluğundadır. Bu sayede ormanda meydana gelen her şey hakkında zamanında bilgi alınmış ve anında müdahale edilebilmiştir (Kutlutan, 1938:252). Ayrıca telefoncu diye tabir edilen kişiler sırtlarındaki seyyar telefonla havai hat güzergahında gün boyunca yürüyor, herhangi bir aksaklıkta en yakınındaki telefon direğinden kendi telefonunu kullanarak merkeze bu aksaklığı bildiriyordu. Böylece meydana gelebilecek daha büyük kazalar ve arızalar önleniyordu.

3.3. Sosyal Yapı Üzerine Etkisi

İşletmede görev alan yerli yabancı birçok uzman bu küçük Karadeniz kasabasının sosyal hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Saim YILMAZ'ın Ayancık Gazetesi'nde yayımlanan röportajında Saliha AVCI o günleri şöyle anlatıyor:

“Benim çocukluğum ve gençliğim çok güzel geçti. Ayancık'ta o zamanlar tekniğin nimetleri pek yoktu ama biz hiç sıkılmadan bir yaşam sürdük. Kız ve erkek kim olursa olsun, ister Zingal şirketi müdürü Enver Kök ister fabrikadaki işçi Ali herkes

spor yapardı. Genç kızların, hanımların büyük bir kısmı da Türk sanat müziği icra ederlerdi. Balolar düzenlenirdi, bu balolara beyler eşleri ile gelir, isteyen limonata isteyen içki alırdı. Dans edilir, oyunlar oynanırdı. Yine o dönemde spordan anlayan kişiler ehliyetli, otoriter ve saygın kişilerdi. İnsanlar ağabey kardeş gibiydi. Ayancık'ta o dönemde spor sadece futbol ve voleybol değildi, bunların yanında şu anda ülkemizin çoğu ilinde dahi olmayan tenis kortu ve atletizm pistleri vardı.”

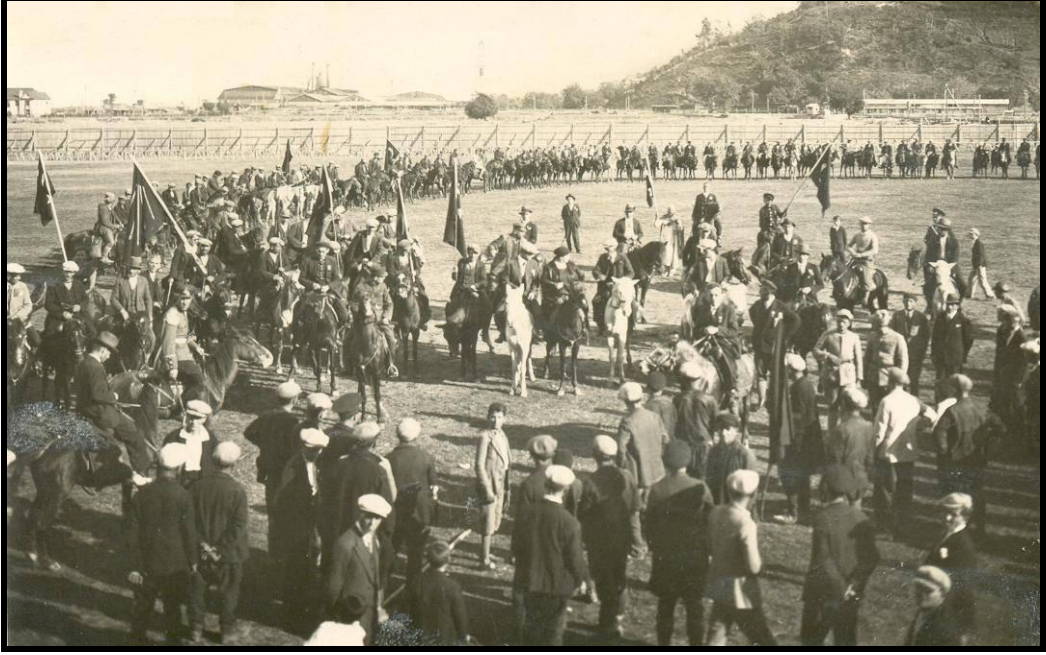

Foto 26. Ayancık ilçe merkezinde düzenlenen at yarışları (Anonim).

Fabrikada çalışan az maaşlı veya bekar memurlar için tabldot ve alakart ucuz yemek yapan bir lokanta ve işçilerin ihtiyacını karşılayabilmeleri için bakkaliye ürünler satan bir mağaza açılmıştır. Bu işletmelerden kar amacı güdülmemiş hem işçilerin hem de halkın zaruri ihtiyaçları karşılanmıştır (Kutlutan, 1938:272).

Ormanda kesim yapılırken karşılaşılan yabani hayvanlara zarar verilmemeye çalışılmış bunlardan yakalanabilenler kasabaya getirilmiş ve burada küçük bir hayvanat bahçesi oluşturulmuştu. Ayancıklılar da istediklerinde hayvanat bahçesini gezme fırsatı bulabiliyordu.

Ayancık ilçe merkezi ve yakın çevresindeki köylerin sosyal hayatı üzerinde etkili olan bir diğer unsur da “fabrika borusu”dur. Ayancık'ta insanlar saate gereksinim duymaksızın bütün aktivitelerini bu boruya göre planlamaktaydı. İlçenin yakın

köylerinden de fabrikaya çalışmaya gelen olması sebebiyle çok güçlü ses çıkaran fabrika borusu esnaf için de halk için de adeta yaşamın bir parçasıdır (Tablo 17).

Tablo 17. Fabrikası borusunun çalma zamanları.

<i>Boru Saati</i>	<i>Çalma Sebebi</i>
06:00	<i>Kalk</i>
06:55	<i>Hazır Ol</i>
07:00	<i>İş Başı</i>
11:30	<i>Paydos</i>
12:00	<i>Gel</i>
12:25	<i>Hazır Ol</i>
12:30	<i>İş Başı</i>
17:00	<i>Paydos</i>

Özellikle paydos borusu çalınca bir anda yüzlerce insanın Ayancık sokaklarına dağıldığı akşam saatleri, ticaretin en yoğun olduğu zaman dilimi olduğundan esnaf da gün içinde bu saate hazırlanmaktaydı. İşçiler fabrikadan çıkıp günlük alışverişlerini yapıp evlerine giderlerdi.

3.3.1. Eğitim ve Kültür Üzerine Etkisi

Alman, Macar, Çek, Romen, Yugoslav, Avusturyalı ve Filistin Yahudi'si gibi birçok farklı uyruktan ve ülkeden insan fabrikada çalışmak için Ayancık'a gelmiştir. Kereste fabrikasının 1930'lu yıllarda 50'si uzman ve 60'ı işçi olmak üzere yaklaşık 110 yabancı uyruklu çalışanı bulunmaktadır¹¹. Farklı ülkelerden gelen fabrika çalışanları ile yerli halk kaynaşmış, bu insanların çocukları ile Türk çocukları aynı sınıflarda okumuş yerli halk ile yabancılardan spor takımları oluşturulmuştur. Bunun sonucunda önemli bir kültür alışverişi yaşanmıştır (Foto 27).

¹¹ “Zindan ve Çangal ormanlarını işleten Zingal Türk Anonim Şirketindeki vergi kaçakçılığı, ağaç kesme ve Türklüğü tahkir hususundaki yolsuzluklar hakkında.” Bkz. Cumhuriyet Arşiv Kayıtları, 28.10.1935 (Dosya: 21547, Fon Kodu:30.10.0.0, Yer No:183.264.4).

Mektebe kaydolduğu tarih ve sınıf		Mektepten çıktığı tarih ve sınıf	Çocuğun her sene imtihan neticesindeki vaziyeti				Aldığı şahadetname veya nakil tasdiknamesinin			Fotoğraf
Yeniden Naklen İmtihanla	(Terk, nakil şahadetname) suretile	Sınıf	Ders senesi	terfi	Ders senesi	İbka No.	Tarihi	dercesi		
20. IX. 1936 yeniden önce	15. IX. 1937 4. cü sınıfa nakil oldu no. 3/142	I II III IV V	1936-37	güzel			3/142	15. IX. 1937		
19. IX. 1937 yeniden önce	5. 10. 1937 4. cü sınıfa nakil oldu no. 4/1	I II III IV V	1937-38	güzel	41.42		4/1	5. 10. 1937	nasıf	
10. 10. 1943 yeniden önce	3. cü sınıfa nakil oldu 28. 8. 1935 no. 3/8	I II III IV V	1933-35	güzel			3/8	28. 8. 1935		
30 - IX - 1945 Sınıf I yeniden önce	20 - IX - 1947 da Kurtuluş ok. nakil Sınıf II	I II III IV V	1946-1947	II	1947-1948	II				

Foto 27. Babası Zingal Kereste Fabrikası Şefi olan Burmo RİBEK'in İsmet İnönü İlkokulu kütük defterindeki kaydı (İsmet İnönü İlkokulu Kütük Defteri).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bugün Yavuzlar Otel'in bulunduğu alanda bulunan Taş Mektep adı verilen ilkokulda eğitim yapılmaktadır. İlçede 1923 yılında açılan ilk ilkokul bugünkü ismi Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu olan o günkü adıyla Kurtuluş İlkokulu'dur. Kurtuluş İlkokulu'nun ardından bugünkü adı İnönü İlköğretim Okulu olan İsmet İnönü İlkokulu açılmıştır (Foto 28). Bu iki okul fabrikada çalışan yabancı işçi ve yöneticilerin çocukları ile Türk çocuklarının birlikte öğrenim gördüğü okullardır.

Foto 28. Ayancık İsmet İnönü İlkokulu'nda dönemine göre modern eğitim şartlarını yansıtan bir sınıf (İnönü İlköğretim Okulu Arşivi).

İlçe merkezinde 1948 yılında Ayancık Ortaokulu açılmıştır. 1970 yılında Ayancık Lisesi kuruluna kadar ortaokul öğrenimini tamamlayan öğrencilerden liseye devam etmek isteyenler İstanbul, Samsun, Kastamonu gibi illere gitmişlerdir. Ayancık Lisesi'nin kurulması ile lise eğitimi almak için ilçe dışına giden öğrenciler Ayancık'ta kalmıştır. Bazen köylerden lise eğitimi almak için öğrencilerle birlikte aileleri de ilçe merkezine taşınmış ve bu sayede şehir nüfusuna katılmışlardır.

3.3.2. Sağlık Üzerine Etkisi

Şirket ilçe merkezinde özel doktoru ve yeterli sayıda yatağı bulunan bir dispanser oluşturmuştur (Foto 29). Bu dispanserde sadece işçilere değil tüm halka sağlık hizmeti verilmiştir. Hastalananlara ya da iş kazası geçirenlere ilk müdahaleler burada yapılmıştır. Ayrıca hastalananlara dispanserin eczanesinde bulunan ilaçlardan da faydalanma imkanı verilmiştir (Kutlutan, 1938:272).

Foto 29. Fabrika işçilerine ve halka hizmet veren dispanser(Ayancık Orman İşletme Arşivi)

Foto 30. Fabrikaya ait dispanserin eczanesi (Ayancık Orman İşletmesi Arşivi).

Fabrikanın ulaşım ve tomruk taşımada kullandığı hayvanların tedavisi için günümüzde orman işletmenin bulunduğu sahada bir de hayvan hastanesi kurulmuştur. Bu hastanede veteriner ve bakıcılar hayvanların bakım ve tedavisini sürdürmüştür.

3.3.3. Giyim-Kuşam Üzerine Etkisi

İlçeye gelen yabancı uzman ve yöneticiler sayesinde giyim-kuşamda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa modası çok kısa sürede Ayancık'a ulaşmıştır. İstanbul'dan getirilen terziler fabrikada görevlendirilmiştir. Böylece Cumhuriyet'in getirdiği modern giyim-kuşam ve hayat tarzı yöre insanları tarafından daha çabuk ve kolay benimsenmiştir (Foto 31).

Foto 31. Halkevi açılış töreninde modern giyimli kadın ve erkekler (Anonim).

3.3.4. Spor Üzerine Etkisi

Ayancık ilçe merkezinde kereste fabrikası ile gelen hızlı değişim kendini sporda da hissettirmiştir. İlçe merkezine birçok farklı sportif faaliyetin gerçekleştirilebileceği alanlar inşa edilmiştir. 1931 yılında Baha Bey tarafından Ayancıkspor kurulmuş (Foto 32) bünyesinde futbol, atletizm, güreş, boks, basketbol, kız-erkek voleybol branşları açılmıştır. Kurulan takımlarda Türkler ve yabancılar birlikte spor yapmıştır. Antrenmanlar için ihtiyaç duyulan malzemelerin birçoğu fabrikada üretilmiştir. Bu malzemeler sporun gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur (Foto 33). Ayrıca ilçe merkezine bir tenis kortu yapılmıştır (Foto 34).

Foto 32. 1931 yılında Ayancıkspor Futbol Takımı. Takımın kurucusu Baha Bey (Ayakta sağda), yabancı oyuncular Alman Karlo (Ayakta-sağdan dördüncü) ve Rus Krişa (Oturana-sağdan dördüncü) ile birlikte Türk oyuncular bir arada. Arkada belki de ülkemizde ilk defa Ayancık'ta kullanılan tahtadan kale fileleri (Ayancıkspor Arşivi).

Foto 33. 1938 yılında modern alet ve tekniklerle antrenman yapan sporcular (Ayancık Belediyesi Arşivi).

Foto 34. Zingal Şirketi tarafından yapılan tenis kortu (Anonim).

Ayancık'ta sportif faaliyetler sadece erkeklere ait bir ayrıcalık değildi. Kurulan erkek spor takımlarının yanında bayan takımları da kurulmuştur. Kurulan bu spor takımları ilçe dışına maçlara giderken birçok takım da Ayancık'a maç yapmaya gelmiştir (Foto 35).

Foto 35. Maç yapmak için deniz motoru ile İnebolu'ya hareket öncesi Ayancık erkek futbol ve kız voleybol takımları (Anonim).

3.3.5. Sanat Üzerine Etkisi

1936 yılında Baha Bey tarafından Ayancık Halkevi kurulmuştur. Burada tiyatro çalışmaları ve sinema gösterimleri yapılmıştır (Foto 36).

1930'lu yılların başında sadece Sinop Halkevi ve Ayancık Halkevi'nde sinema bulunmaktadır. Sinop Halkevinde gösterimi yapılan filmler daha sonra Ayancık'ta gösterime girmektedir (Yaşar, 2008:185).

Halkevinin sanatsal çalışmalarına Ayancık halkı da yoğun ilgi göstermiştir. Halkevinde hazırlanan, Ayancıklıların da katıldığı birçok tiyatro oyunu sahneye konmuştur (Foto 36).

Foto 36. Ayancık Halkevi'nde sergilenen bir tiyatro oyunu sonrası oyuncular toplu halde (Anonim).

3.3.6. Mimari Üzerine Etkisi

Yörede geleneksel olarak inşa edilen taş veya hartama ile örtülmüş ahşap meskenlerin yanına Belçikalılar tarafından modern tarzda binalar yapılmıştır (Foto 37). Böylece Ayancık'ta geleneksel mimari ile Avrupalı tarzda inşa edilmiş binalar bir araya gelmiştir.

Foto 37. Avrupa mimari tarzına göre inşa edilmiş fabrika alanı içinde bulunan Zingal Şirketi müdüriyet binası (Orman İşletme Arşivi).

3.3.7. Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Etkisi

3.3.7.1. Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu)

1924 yılında kurulan cemiyet 1930'lu yılların başında Ayancık'ta şubelerini açmıştır. 1925–1934 yılları arasında ülkemizin uçak ihtiyacının karşılanması amacıyla, cemiyet tarafından bağış kampanyaları düzenlenmiştir. Bu kampanyalara önemli oranda bağış yapan cemiyetlerden biri de Ayancık Türk Tayyare Cemiyeti olunca bağışlarla satın alınan uçaklardan birine 1934 yılında Ayancık ismi verilmiştir. Ayancık Uçağı 30 Ağustos 1934 tarihinde Ayancık halkını selamlayarak ve içinde teşekkür mesajları olan kağıtlar atarak Ayancık semalarında uçmuştur. İlerleyen yıllarda da Ayancık Uçağı

bayram törenlerinde Ayancık halkını selamlamış, bu durum bir gelenek haline dönüşmüştür (Foto 38).

Foto 38. 30 Ağustos 1934 Zafer Bayramı kutlamaları sırasında Ayancık Uçağı halkı selamlarken (Tuncay KARAHAN Albümü).

3.3.7.2. Kızılay

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ayancık'ta çalışmalara başlayan Kızılay kimi zaman merkezden gelen kimi zaman da fabrika tarafından yapılan bağışların dağıtımında organizatörlük görevi üstlenmiştir.

3.3.7.3. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)

1935 yılında Ayancık'ta Himaye-i Etfal Cemiyetine ait bir sıhhi banyo bulunmaktadır (Sarıkaya, 2007:333). Bu banyolardan anne ve çocuklar ücretli veya ücretsiz olarak yararlanmaktaydı.

3.3.7.3. Ağaç-İş Sendikası

Türkiye'nin en büyük kereste üretim tesisine sahip olan Ayancık, orman sanayi işçilerinin ilk sendikal örgütlenmeyi gerçekleştirdikleri yerlerden biri olmuştur. Ayancık'ta ilk sendikal çalışmalar 1949 yılında Amele Birliği Cemiyeti adı altında başlamıştır. 1952 yılında müteşebbis heyetini seçerek Ayancık Teknik İşçiler ve Kereste

İmalat İşçileri Sendikası unvanını alan sendika, 1954 yılında da Bafra'da bulunan Ağaç Sanayii İşçileri Sendikasını bünyesine almasıyla **Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası** ismini almıştır. **1965** yılında **Türkiye Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası** ismini almış ve sendika genel merkezi Ayancık'tan Ankara'ya taşınmıştır. Türkiye Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası Türk-İş Konfederasyonunun kuruluşunda önemli rol oynamıştır.

Foto 39. Ağaç-İş Sendikası çalışmaları (Beyaz SARISOY Albümü).

1968–1973 yılları arasında sendika yöneticileri Amerika'ya giderek sendikal eğitim almışlardır. Sendika, ilk kurulduğu yıllarda sendikacılığın yanı sıra yardımlaşma derneği gibi faaliyetlerde bulunmuştur. Örneğin: Battaniye alınıp taksitli olarak üyelere verilmiştir, meyve fidanı dağıtılmış, hastası olana borç para verilmiştir. Sendika üyelerinin ev sahibi olmasını sağlamak amacıyla, yapı kooperatifi kurulmuş, 1970 yılında bugünkü Ayancık Lisesi'nin karşısındaki, 1985 yılında da bugünkü terminalin karşısındaki işçi kooperatifi evleri inşa edilmiştir. 1973 yılında bugünkü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün bulunduğu bina yapılmış bu bina bir süre sendika şubesi olarak kullanıldıktan sonra 1990 yılında Milli Eğitim Müdürlüğüne satılmıştır. İşçilerin daha ucuza alışveriş yapabilmesini sağlamak amacıyla 1977 yılında İşçi Tüketim Kooperatifi

kurulmuştur. Bu kooperatif aynı zamanda çok ortaklı bir süpermarket örneği kabul edilebilir.

Sendika öncülüğünde zaman zaman işçi eylemleri de olmuştur. 1979 yılında genel müdürlüğün, fabrika imalat hattında çalışmakta bulunan otomatik makinelerden birini Bolu-Karacasu'da bulunan fabrikaya nakletmek istemesi üzerine, tüm fabrika işçilerinin katılımıyla iş bırakma eylemi gerçekleşmiş ve eylem amacına ulaştırılmıştır. 1989 yılında toplu iş sözleşmesi müzakerelerinin tıkanması üzerine işyerinde çalışanların tamamı bu durumu protesto amacıyla vizite eylemi yapmışlar ve bunun yanı sıra çalışanların tamamı sakal bırakma eylemi gerçekleştirmişlerdir. 1995 yılı eylül ayı içerisinde yine toplu sözleşme görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması üzerine greve gidilmiştir.

3.3.7.4. Halkevi

1936 yılında Zingal şirketinde orman komiseri olarak çalışan Baha Bey tarafından kurulmuştur. Faaliyette olduğu yıllar boyunca halkevi organizasyonunda birçok etkinlik düzenlenmiştir. Atletizm, boks, güreş, gibi birçok spor alanında insanlara eğitim verilmiştir. Halkevinde sinema gösterimleri yapılmış, tiyatro oyunları oynanmış, birçok müzik aletinin kullanımı öğretilmiştir. Ayancık halkının kültür düzeyinin yükselmesinde halkevinin büyük etkisi olmuştur.

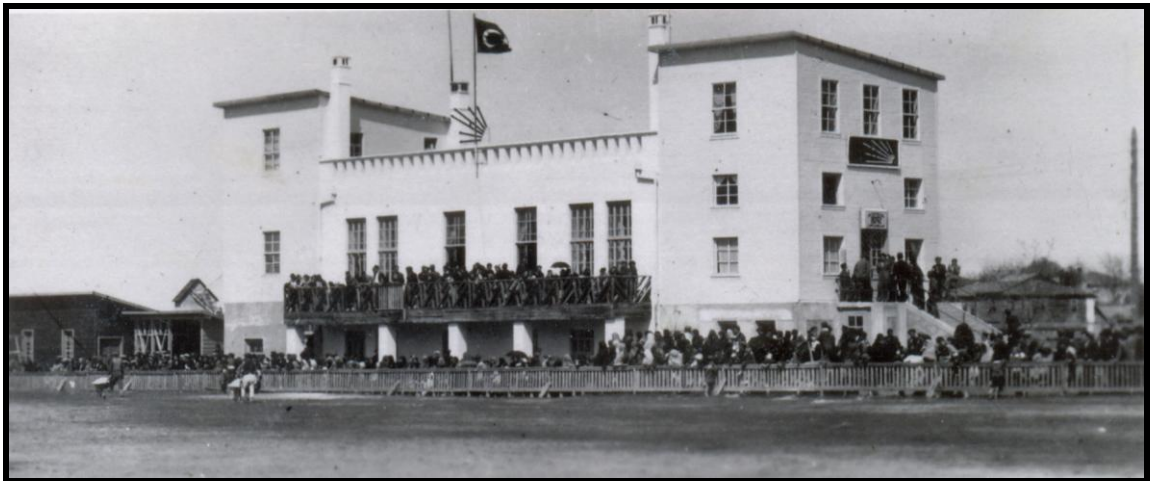

Foto 40. Ayancık Halkevi Binası (Anonim).

SONUÇ

Kıyıya paralel uzanan dağlar ve her mevsim yağışlı olan bölge iklimi Ayancık ve çevresinde gür ve verimli ormanların yetişmesini sağlamıştır. Bu bölgede arazinin dağlık ve engebeli olması, ormandan elde edilen kerestenin kolayca Ayancık merkezine getirilmesini zorlaştırmıştır. Bu durum ormanların aşırı tahrip edilmesine engel olmuş ve ormanlar verimli şekilde uzun yıllar korunabilmiştir. Bu verimli ormanları işlemek amacıyla 1929 yılında ilçe merkezine yabancı sermayeli bir kereste fabrikası kurulmuştur.

Adını **Zindan** ve **Çangal** ormanlarından alan Belçika sermayeli Zingal Şirketi, Zindan ve Çangal ormanlarını işlemek üzere 1926 yılında 50 yıllığına kiralamıştır. Şirket, ilçe merkezine kurduğu fabrikada ormanlardan kestiği ağaçları işleyip kereste haline getiriyor ve daha sonra deniz yoluyla bu keresteleri satıyordu. Anlaşma süresi 50 yıl olmasına rağmen şirketin sözleşmede yer alan hükümleri yerine getirmemesi sebebiyle faaliyete başladıktan 18 yıl sonra 1945 yılında fabrika devletleştirilmiştir. 1945 yılından itibaren işletme devlet orman idaresince çalıştırılmaya başlanmıştır. 1972 yılına kadar şirketten devir alındığı durumuyla işletilen fabrika, daha sonra teknolojik yenilemeye tabi tutulmuştur. 1996 yılına kadar devlet eliyle işletilen fabrika 1996 yılında özelleştirilmiştir. Özel sektör fabrikayı verimli kullanamadığı için kısa bir süre sonra üretimi durdurmuştur.

Bu fabrika kurulduğu yıllardan günümüze farklı şekillerde işletilmiştir. 1926–1945 yılları arasında yabancı sermaye eliyle, 1945–1996 arası devlet eliyle, 1996’ dan sonra da özel sektör tarafından çalıştırılmıştır. Ülkemizde yabancı sermaye tarafından başarı ile işletilmiş bir tesistir. Devletleştirildikten sonra uzun yıllar karlı olarak çalışsa da ardından zarar ettiği gerekçesiyle özelleştirilmiş fakat başarısız bir yönetim sonucu özel sektör tarafından da kısa zaman sonra kapatılmıştır. Yıllardır işletilmeyip çürümeye terk edilmiş olan fabrika 2011 yılında hurda olarak satılmıştır.

Cumhuriyet’in ilân edildiği yıllarda küçük bir köy olan Ayancık 1929’da Zingal şirketinin kurduğu fabrika ve orman işletme sistemi ile Türkiye’de eşine rastlanması

zor bir değişim ve gelişme yaşamıştır. Fabrika, o dönemde Türkiye'nin ve Avrupa'nın en önemli kereste fabrikalarındandır. Fabrikada ve fabrikaya tomruk üreten ormanlarda binlerce kişi istihdam edilmiştir. Ayancık'ta sanayi fonksiyonunun sağladığı istihdam imkanları, çevresindeki köylerle beraber, yurt içinden ve yurt dışından göç almasına yol açmıştır. Yabancı sermayeli bir şirket olması sebebiyle de şirkette değişik kademelerde birçok yabancı çalışmıştır. Bunlar aileleri ve çocuklarıyla beraber Ayancık'a gelmişler, bu durum ilçede önemli bir kültür değişimi ortaya çıkarmıştır. Ayancıklı çocuklar, babaları fabrikada çalışan Bosnalı, Avusturyalı, Macar, Alman, Rus, Belçikalı çocuklarla okullarda aynı sıraları paylaşmışlardır. Dönemin şartlarına göre ticarethaneleri, hastanesi, hayvanat bahçesi, sineması, spor kompleksi Ayancık'ın o günkü sosyal hayatı hakkında fikir vermektedir. Ayancık ilçe merkezinde elektrik enerjisinin Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılmaya başlanmış olması bir diğer örnektir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında küçük bir kasabadan sanayi şehrine dönüşen Ayancık günümüzde kendisini meydana getiren sanayi fonksiyonunun ortadan kalkması ile durağan bir döneme girmiş, işsizlik ve geçim sıkıntısı gibi nedenlerle nüfus artışı bir yana, mevcut nüfusu muhafaza etmede zorlanmaya başlamıştır. Kereste fabrikasının kapanmasıyla sanayi fonksiyonunu kaybederek idari ve ticari fonksiyonlarla ayakta durmaya çalışan bir yapıya dönüşmüştür.

ÖNERİLER

İlçede turizm fonksiyonu geliştirilmeye çalışılmaktadır fakat bölge genelinde olduğu gibi Ayancık'ta da yaz mevsiminin kısa olması turizm yatırımlarını azaltmaktadır. Özellikle yurtdışında bulunan Ayancıklı gurbetçilerin sermaye birikimi bu alana aktarılabilirse sektör harekete geçirilebilir. Küresel ısınmayla birlikte Karadeniz Bölgesi'nde yaz süresi ve yaz sıcaklıklarının artacağı tahmin edilmesi turizm sektörünü bu bölgede ön plana çıkarmaktadır. Ayancık'ta birçok farklı turizm faaliyeti birlikte sürdürülebilir. İlçe merkezi ve yakın çevresi deniz turizmi açısından uygun şartlar taşıırken, hemen gerisindeki dağlar ise yayla turizmi açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bunların yanında birçok endemik türe sahip zengin

ormanları, sürek avlarına imkan sağlayan yaban hayatı, yılın her dönemi trekking imkanları sunan parkurları ile farklı ilgilere sahip turistleri kendine çekebilecek potansiyele sahiptir. Ayrıca eski Zingal'in izinde kültürel miras turizmi çalışmaları yapılabilir.

Bölgede uzun yıllardır yaşanan göç neticesinde kırsal alanların nüfusu önemli ölçüde azalmıştır. Göç edenler yaz mevsimlerinde köylerine dönseler bile tarımsal üretim gerçekteştirmemektedirler. Uzun yıllar işlenmeyen bu topraklarda tarımsal ilaç da kullanılmadığı için toprakta kimyasal kirlenme ve zehirlenme çok düşüktür. Ayancık kırsalında organik tarım metodu ile üretim için köylüler ynlendirilebilirse, bu yolla sağlanacak gelir artışı göçü engelleyebilir.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat, 1929, “Vasi Ormanlarımızdan Çangal, Zindan”, *Orman ve Av Dergisi*, 1/9, ss.1–12.

Ağaç-İş Sendikası, 1986 ve 1989 Yılları Genel Kurul Tutanakları, Ankara.

AKENGİN, Hamza, 2007. “Kasabadan Şehre Geçiş Sürecine Bir Örnek: ENGİZ (ONDOKUZMAYIS/SAMSUN)”, *Geçmişten Geleceğe SAMSUN, II. Kitap (Ed. C. Yılmaz)*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun, ss.367–388.

ARSLAN, Adalet, 2010, *Menemen’de Şehirleşme ve Mekansal Değişmeler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ATALAY, İbrahim, 1997. *Türkiye Coğrafyası*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

AVCI, Sedat, 2004. “Şehirselleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 3/9, ss.9- 28, (Çevrimiçi)http://www.istanbul.edu.tr/turkiyecogrfyasi/pdfs/savci/article/Sosyoloji09_02.pdf, 16 Nisan 2011.

Ayancık Belediyesi, 2010, *İmar, Nüfus ve Çalışma İstatistikleri*, Ayancık.

Ayancık Gazetesi, “İlçemizin tek geçim kaynağı olan Devlet Kereste Fabrikası faaliyetlerine devam ediyor”, 6 Mart 1970, s.1.

Ayancık Gazetesi, “ORÜS Yine Kar Etti”, 4 Nisan 1988, s.1.

Ayancık İlçe Tarım Müdürlüğü, 2010, *Tarımsal Arazi Varlığı ve Üretim İstatistikleri*.

Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü, 1967, *AYANCIK Devlet Orman İşletmesi Kereste Fabrikası*, (Broşür), s.2.

Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü, 1945, *Zingal Devir-Teslim Tutanakları*.

AYDIN, İbrahim, 2006. “Madencilik-Şehirleşme İlişkisine Farklı Bir Örnek: Balya”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 12, ss. 133–148. (Çevrimiçi) <http://www.marmara.cografya.com/pdf/12-8-ibrahimaydin-madencilik-sehirlesmeiliskisinefarklibir-ornekbalya-129-144.pdf>, 15 Ocak 2011.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1972. *Orman Ürünleri İşleme Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2010, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Arşiv Katalogları*, Ankara.

BAYOĞLU, Selçuk, 1960. “Çangal Bölgesinde Orman Nakliyatı ve Yol Sistemi Üzerine Araştırmalar”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10/1, ss.57–99. (Çevrimiçi) <http://www.orman.istanbul.edu.tr/journal/index.php/orman/article/view/File/118/78>, 16 Nisan 2011.

BENEDİCT, Peter, 1975, “Küçük Bir Anadolu Kasabasının Ekonomik Fonksiyonlarında Değişme (1947–1967)”, (çev. Korkut SUNGUR), *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi*, 2, ss. 1–50.

BİRBEN, Üstüner, 2006, *Türkiye’de 1937 Yılından Sonra Ormanlık Mevzuatında Yaşanan Gelişmeler ve Toplumsal Yaşamla Etkileşimler*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÇAĞLAR, Yücel, 1979. *Türkiye’de Ormanlık Politikası*, Ankara.

- DEMİRTAŞ, Ahmet, 2010. “Zingal Şirketi, Zindan ve Çangal Ormanı ile Sanayileşme Girişimi Olarak Ayancık Kereste Fabrikası”, Mimarlık ve Mühendislik Öyküleri-IV, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yayınları, Ankara.
- EREN, Yalçın, 2005. “Orman Ürünleri Sanayi”, *Türkiye'nin Sanayileşmesinin Tarihçesi: 1930–1965*, ss. 1–10 (Çevrimiçi) <http://www.kemalizm1938.org/pdf/kitap2/13.pdf>, 5 Mart 2011.
- GÖKMENOĞLU, Turan, 1988. *Sinop ve İlçeleri: Ayancık Rehberi*, İstanbul.
- İmar ve İskan Bakanlığı, 1990. *Ayancık İmar Planı Araştırması*. Bölge Planlama Dairesi, Ankara.
- İNAN, Uğur, 2005, *H.1311 (m. 1893) Tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kayseri.
- KANTAY, Ramazan, 1986. “Parkelik ağaç malzemenin kurutulması”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 32/3, ss.53–69, (Çevrimiçi) <http://www.orman.istanbul.edu.tr/journal/index.php/orman/article/viewFile/1077/784>, 16 Nisan 2011.
- KARADENİZ, Emir, 2006, *Kırıkkale'de Şehirselleşme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KASAPLIGİL, Baki, 1945. “Çangal ve Zindan'da Bir Orman Yolculuğu”, *Orman ve Av Dergisi*, 10, ss. 309–312.
- KIRAY, Mübeccel B., 2000. *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, 3.Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınları.

- KUTLUTAN, İbrahim, 1938. “Devlet Orman İşletmesi Bakımından Zingal Ormanlarında ve Kereste Fabrikasında Tetkikler”, *Orman ve Av Dergisi*, 11, ss. 240–273.
- Meteoroloji İşleri Samsun Bölge Müdürlüğü, 2010, *1975–1994 Yılları Arası Ayancık’a Ait Rasat Verileri*, Samsun.
- Milliyet Gazetesi, “Kereste ve Parkeye de Zam Geldi”, *02 Aralık 1982*, s.4.
- MİSTEPE, M. Ufuk, 1998. *ORÜS' ün Tarihsel Gelişimi*, Bolu.
- ÖCAL, Murat Şahin, 1995. “Teknoloji, Küreselleşme ve Yeni Durumlar”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 6, ss. 101-117.
- ÖKÇÜN, Ahmet Gündüz, 1997. *1920–1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- ÖZDEMİR, Mustafa, 1996, *Ayancık İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Coğrafya Bölümü Yayınlanmamış Doktora tezi, Erzurum.
- ÖZDEMİR, M. Ali ve GUNAY, Mustafa, 2005. “Bolvadin Kenti’nin Gelişiminde Coğrafi Koşulların Rolü”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/2, ss.129–157, (Çevrimiçi) <http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/dergi/VII2/M.AliOZDEMIR.pdf>, 10 Temmuz 2011.
- ÖZDÖNMEZ, Metin ve EKİZOĞLU, Abdi, 1994. “Cumhuriyet Dönemi Ormancılığında Katkısı Olan Yabancı Uzmanlar”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 44/1–2, ss. 13–28, (Çevrimiçi) <http://www.orman.istanbul.edu.tr/journal/index.php/orman/article/view/1389/1025>, 16 Nisan 2011.
- SARIKAYA, Makbule, 2007. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*

Enstitüsü Dergisi, 34, ss. 321–338, (Çevrimiçi) <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/taed/article/viewFile/1836/1834>, 25 Mayıs 2011.

TİMOR, Ayşenur, 1999. “Ayancık’ta Şehirselleşimin Yarattığı Mekansal Değişimler”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 7, ss. 125–150.

TOLUN - DENKER, Bedriye, 1976. *Şehir İçi Arazi Kullanımı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.

TOPÇU, Ferhunde H., 2004. *Orüs Orman Ürünleri Sanayi Kurumu Özelleştirmeleri Değerlendirmeleri*, Ankara: Tarım Orkam-Sen Yayınları.

TÜMERTEKİN, Erol ve ÖZGÜÇ, Nazmiye, 2009, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, İstanbul: Çantay Kitapevi.

www.tuik.gov.tr, 2011, Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi.

YAŞAR, Hakan, 2008, *Sinop Halkevi ve Faaliyetleri*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

YAVAN, Nuri ve KARA, Hamdi, 2003. “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1/1, ss.19–42 (Çevrimiçi) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1908/>, 16 Nisan 2011.

YILDIRIMOĞLU, Hakan, 2005. “Uluslararası Emek Göçü”, *Kamu-İş*, 8/1 (Çevrimiçi) <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>, 17 Şubat 2011.

YILMAZ, Cevdet, 1992, *Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye’de Kırsal Kesim ve Şehirleşme Üzerine Etkileri*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

YILMAZ, Cevdet, 2004. “Ayancık ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Tarihinde Çok Önemli Bir Kuruluş; Zingal Şirketi”, *İstanbul Üniversitesi Uluslararası Yer Bilimleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ss.793–800.

YILMAZ, Hasan Tahsin, 2010. *Haritadan Silinen Kentler: HACİVELİ-GİNOLU-AYANDON-İSTEFAN* (Çevrimiçi) <http://www.akademiktarih.com/pdfler/store/haritadansilinenkentler.pdf>, 29 Ocak 2011.

YILMAZ, Saim, 1987. “Zingal’den Günümüze Ayancık-III Bölüm”, *Ayancık Gazetesi*, 21 Eylül.

YÜCEŞAHİN, M. Murat ve BAYAR, Rüya, ÖZGÜR, Murat, 2004. “Türkiye’de Şehirleşmenin Mekansal Dağılışı ve Değişimi”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2/1, ss. 23–39, (Çevrimiçi) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/824/10459.pdf>, 16 Nisan 2011.

Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi,1943. *1942 Hesap Yılı İdare Meclisi ve Murakıb Raporu*, İstanbul.

Kaynak Kişiler:

Cemil SARISOY, -1976 -1996 arası Ayancık Kereste Fabrikası sicil memuru- “Ayancık Kereste Fabrikası İstihdam Durumu” konulu görüşme, Ayancık: 16.04.2011.

Sabri ERDAL, -1929–1971 yılları arasında fabrika çalışanı (Ustabaşı emeklisi)- “Kereste Fabrikasının Kuruluşu, Gelişimi ve Ayancık’a Etkileri” konulu görüşme, Ayancık: 14.03.2010.

Hüseyin SARISOY, - 1953–1982 arası fabrika çalışanı (Ustabaşı emeklisi)- “Kereste Fabrikası ve Ayancık” konulu görüşme, 01.07.2011.

Yaşar ÇETİNKAYA, -1978–1990 fabrika çalışanı ve Ağaç-İş Sendikası Ayancık Şube Başkanı, 1990–1996 Ağaç-İş Sendikası Genel Merkez Eğitim Sekreteri- “Ayancık Kereste Fabrikası ve Ağaç-İş Sendikası” konulu görüşme, Ankara: 11.07.2011.

Kemal ESİN, -1977–1996 yılları arası fabrika çalışanı, 1996–2002 yılları arası Ağaç-İş Sendikası Genel Merkez Mali Sekreteri, 2002–2011 yılları arası Ağaç-İş Sendikası Genel Sekreteri (Halen bu görevde)- “Ayancık Kereste Fabrikası ve Ağaç-İş Sendikası” konulu görüşme, Ankara: 27.11.2010.

Ökten ÖZDEMİR, -1996 – 2011 yılları arası Ayancık Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı (Halen görevde), 1980–2011 yılları arası Kızılay Derneği Ayancık Şubesi Başkanı (Halen görevde), 1979-1980 yılları arası Ayancık Nakliyeciler Kooperatifi Başkanı- “Ayancık Kereste Fabrikası’nın Ekonomik Hayata Etkisi” konulu görüşme, Ayancık: 10.07.2011.

Recep ÖZDEMİR, -1969–2000 yılları arasında Ayancık Nakliyeciler Kooperatifine bağlı olarak çalışan tomruk ve işlenmiş kereste nakliyatçısı- “Ayancık’ta Karayolu İle Tomruk Taşımacılığı” konulu görüşme, Ayancık: 08.05.2011.

Fotoğraflar:

Ayancık Belediyesi Arşivi.

Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü Arşivi

Ahmet Zühtü ÇETİN, kişisel fotoğraf albümü.

Ayancıkspor Arşivi.

Ayancık İnönü İlköğretim Okulu Arşivi.

Beyaz SARISOY, kişisel fotoğraf albümü.

Bursa Ormancılık Müzesi Arşivi, Kamuran ARDIÇ Fotoğraf Albümü.

Erol YÜKSEL, kişisel fotoğraf albümü.

Orhan ÖZGÜLBAŞ, THK Sinop Hava Fotoğrafları Arşivi.

Tuncay KARAHAN, kişisel fotoğraf albümü.

Turan GÖKMENOĞLU, kişisel fotoğraf albümü.

Umut EKREN, kişisel fotoğraf albümü.

